

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
28 серпня 2020 року,
протокол № 1 .

Ректор, голова вченої ради університету,
доктор юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

_____ 2021 року

м.п.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
навчальної дисципліни
«ЗАГАЛЬНА І ПРОФЕСІЙНА ПСИХОЛОГІЯ»
для підготовки фахівців на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 293 Міжнародне право
галузі знань 29 Міжнародні відносин

м. Хмельницький
2020

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, кандидатка психологічних наук
24 серпня 2020 року

Оксана ГУМЕНЮК

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання
25 серпня 2020 року, протокол № 1

Завідувач кафедри, доктор філософських наук, професор
25 серпня 2020 року

Леонід ВИГОВСЬКИЙ

Декан юридичного факультету, кандидат юридичних наук
_____ 2020 року

Сергій КРУШИНСЬКИЙ

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
20 листопада 2020 року, протокол № 3.

Перша проректорка, голова методичної ради університету, кандидатка наук з державного управління, доцентка
_____ 2020 року

Ірина КОВТУН

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	-	2
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	- 2
	1.2.	Лекції	- 3
	1.3.	Семінарські заняття	- 4
	1.4.	Самостійна робота студентів	- 17
	1.5.	Індивідуальні завдання	- 39
	1.6.	Підсумковий контроль	- 40
2.	Схема нарахування балів	-	42
3.	Рекомендовані джерела	-	44

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	с/п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Предмет і завдання психології (загальної і професійної)	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Методологічні основи і методи психології	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Актуальні проблеми навчальної дисципліни «Психологія (загальна і професійна)»	8	-	4	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Соціально-психологічні основи психології	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Психологія та етика ділового спілкування	8	-	4	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Соціально-психологічні основи в юридичній діяльності	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 7. Мистецтво вирішення конфліктів як невід'ємна складова професіоналізму юриста	7	-	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Психологія особистості	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Загально-психологічні основи психології	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Емоції і почуття в юридичній діяльності	7	-	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Психологія юридичної праці	6	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Правова психологія	5	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 13. Кримінальна	5	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-

психологія												
Тема 14. Психологія слідчих дій	7	-	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-
Тема 15. Психологія неповнолітніх	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 16. Психологія судової діяльності	8	-	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 17. Психологічні основи допиту	7	-	2	-	-	5	-	-	-	-	-	-
Тема 18. Виправна (пенітенціарна) психологія	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тема 19. Психологічні основи ресоціалізації засуджених	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього годин:	90	24	20	-	-	46	-	-	-	-	-	-

4.2. Аудиторні заняття 1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	2	3	4
1.	Предмет і завдання психології (загальної і професійної)	2	-
1.1.	Історія розвитку психології		
1.2.	Предмет, галузі психології. Зв'язок психології з іншими науками		
1.3.	Предмет і завдання професійної психології		
1.4.	Система професійної психології		
2.	Методологічні основи і методи психології (загальної і професійної)	2	-
2.1.	Поняття методології дослідження		
2.2.	Загальна характеристика методів науки		
2.3.	Класифікація методів психології (загальної і професійної)		
3.	Соціально-психологічні основи психології	4	-
3.1.	Спілкування: його мета, засоби, функції, види та структура		
3.2.	Вербальні засоби спілкування. Особливості публічного виступу		
3.3.	Невербальні засоби спілкування, їх класифікація		
3.4.	Ділове спілкування. Культура спілкування		
4.	Соціально-психологічні основи в юридичній діяльності	4	-
4.1.	Поняття про конфлікт. Класифікація конфліктів		
4.2.	Внутрішньоособистісний конфлікт як розв'язання проблемних питань особистості		
4.3.	Міжособистісний конфлікт як найпоширеніший тип конфлікту		
4.4.	Характеристика сімейних конфліктів		
5.	Психологія особистості	4	-

5.1.	Поняття про особистість. Індивід. Індивідуальність		
5.2.	Структура особистості: психічне, біологічне та соціальне		
5.3.	Основні підходи до опису особистості		
5.4.	Характеристика розвитку особистості		
5.5.	Періодизація розвитку особистості		
5.6.	Мотивація діяльності і поведінки особистості		
6.	Загально-психологічні основи психології (загальної і професійної)	2	-
6.1.	Загальна характеристика темпераменту. Характеристика типів темпераменту		
6.2.	Характер. Акцентуації характеру		
6.3.	Відчуття і сприйняття: види і властивості		
6.4.	Пам'ять, характеристика процесів і видів. Розвиток пам'яті		
6.5.	Мислення, його види і стилі. Розвиток мислення		
7.	Психологія юридичної праці		-
7.1.	Психологічна характеристика юридичної праці		
7.2.	Професіограма діяльності судді, прокурора, адвоката		
7.3.	Професіограма слідчого, працівників по роботі з економічними злочинами		
7.4.	Особливості формування особистості юриста у ВНЗ		
8.	Психологія неповнолітніх	2	-
8.1.	Психологічні особливості неповнолітніх правопорушників		
8.2.	Соціально-психологічна характеристика злочинної поведінки неповнолітніх		
8.3.	Мотивація насильницьких та корисливих злочинів		
8.4.	Соціально-психологічні основи профілактики правопорушень неповнолітніх		
9.	Виправна (пенітенціарна) психологія	2	-
9.1.	Психологічні особливості особистості засудженого		
9.2.	Класифікація груп засуджених		
9.3.	Основні засоби виховання і перевиховання засуджених		
9.4.	Психологічна характеристика адаптації звільненого до умов життя на волі		
	Усього	24	-

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема: Актуальні проблеми навчальної дисципліни «Психологія (загальна і професійна)»

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Історія розвитку психології як науки.
- 1.2. Предмет професійної психології та її завдання.
- 1.3. Історичний розвиток юридичної психології (розвиток юридичної психології у Західній Європі, Росії і Україні).
- 1.4. Система професійної психології.
- 1.5. Методологічні основи і методи психології.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : психологія; психоаналіз; біхевіоризм; гуманістична психологія; гештальт-психологія;

когнітивна психологія; свідоме; несвідоме; «Я»-концепція; предмет психології; методологія; метод; експеримент; спостереження; тест; соціометрія; опитування; система юридичної психології.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Донауковий і науковий періоди розвитку психології. Етапи розвитку психології: 1-ий етап – донаукова (міфологічна) психологія – коли панували анімістичні уявлення про душу; 2-ий етап – філософська психологія – коли психологія була частиною філософії, об'єднана з нею спільним методом (від античності до XIX ст.); 3-ій етап – власне наукова психологія, з другої половини XIX ст. (тобто, саме тим часом, коли, за Г.Еббінгаузом, починалася уся історія психології). Цей період пов'язують із застосуванням у психології об'єктивного методу (експерименту), запозиченого з природничих наук, який дав їй змогу виокремитися від філософії. Цей підхід сьогодні є найпоширенішим.

Науковий період розвитку психології. Вільгельм Вундт (1832–1920) і започаткована ним у 1879 р. перша у світі експериментальна лабораторія у Лейпцізі, навколо якої виникає велика інтернаціональна наукова школа, утворюються нові психологічні лабораторії, кафедри, журнали, товариства, а з 1899 р. проводяться міжнародні психологічні конгреси.

Функціоналізм У. Джеймса (1842-1910). Психоаналіз З.Фрейда. Біхевіоризм, гуманістична психологія, гештальт-психологія, когнітивна психологія.

Психологія – наука, що вивчає механізми та закономірності розвитку психіки. Тобто, яким чином зовнішній вплив переходить у внутрішній, психічне відтворення і стає регулятором нашої діяльності, досліджує загальні закономірності взаємодії людини із середовищем. На сучасному етапі предметом дослідження психологічної науки є психіка. Психіка як суб'єктивний образ об'єктивного світу. Методологічні рівні психології: 1) Рівень філософської методології (на цьому рівні визначається спосіб пізнання – діалектичний або метафізичний) – це загальний спосіб пізнання реальної дійсності; 2) Рівень загальнонаукової методології характеризує сукупність тих методологічних принципів, які можуть застосовуватися для даної науки (наприклад, у психології, у філософії, в управлінні тощо). Загальнонаукова методологія вирішує, виходячи із вимог філософської методології, загальні для даної наукової дисципліни проблеми, виділяючи при цьому свої основоположні ідеї; 3) Рівень конкретно-наукової методології – це сукупність тих принципів і теорій, які притаманні і можуть застосовуватися для цілком конкретного напрямку (галузі) тієї чи іншої науки; 4) Рівень процедур і методик дослідження визначає вимоги, які необхідно враховувати спеціалісту, коли він звертається до будь-якого методу чи техніки (процедури) вивчення конкретного явища.

Методика – система методів і процедур, які застосовується у юридичній діяльності. Метод – спосіб досягнення якої-небудь мети, вирішення конкретного завдання, сукупність прийомів та операцій практичного чи теоретичного засвоєння (пізнання) дійсності. Дві групи методів психології: пізнавальні (дослідницькі) методи; методи активного впливу на особистість. Галузі психології.

Етапи розвитку юридичної психології: 1) описовий (з давнини до початку XIX ст.); 2) порівняльно-аналітичний (XIX ст.); 3) природничо-науковий (з початку XX ст. до теперішнього часу).

Етапи розвитку вітчизняної юридичної психології: 1) кінець XVI ст. – перша половина XVII ст. (епоха Просвіти) – перші спроби проникнути у психологію (душу) злочинця, критично осмислити психологію людей, що вершать правосуддя; 2) кінець XVII ст. – остання чверть XIX ст. – характеризується початком читання курсів з юридичної психології; 3) XX ст. – початок XXI ст. – оформлення юридичної психології як галузі психологічної науки та становлення її як експериментальної дисципліни.

Об'єкт юридичної психології – особистість, як свідомий індивід, що має певний соціальний статус і виконує конкретні соціальні функції у системі «людина – суспільство – право».

Предмет юридичної психології – психологічні особливості правового опосередкування поведінки особистості (групи) у сфері правової дійсності.

Юридична психологія – галузь психологічної науки, яка вивчає механізми і закономірності психічної діяльності людей у сфері відносин, що регулюються правом.

Завдання юридичної психології як аналіз законів виникнення, розвитку та функціонування психічної діяльності людини, становлення її психічних особливостей, обґрунтування значення психіки. Система юридичної психології – логічне розташування проблем і питань, що вивчаються нею, і які відображають рівень її розвитку, тенденції та перспективи.

Семінарське заняття 2

Тема: Психологія та етика ділового спілкування

Питання для усного опитування та дискусії

- 2.1. Загальна характеристика процесу спілкування.
- 2.2. Ділове спілкування, його особливості.
- 2.3. Види ділового спілкування.
- 2.4. Взаємодія і взаєморозуміння у діловому спілкуванні, його культура.
- 2.5. Національні та етичні особливості ділового спілкування.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : спілкування; функції спілкування; засоби спілкування; структура спілкування; емпатія; рефлексія; конкуренція; кооперація; комунікація; інтеракція; перцепція; культура спілкування; ділове спілкування; види ділового спілкування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Спілкування – зв'язки і взаємодії людей у процесі духовного і матеріального виробництва, спосіб формування, розвитку, реалізації та регуляції соціальних відносин і психологічних особливостей окремої людини, що здійснюється через безпосередні та опосередковані контакти, в які вступають особистості чи групи.

Спілкування – міжособистісна і групова взаємодія, основу якої становить пізнання одне одного і обмін певними результатами психічної діяльності – інформацією, думками, оцінками.

Зміст спілкування як інформація, що передається від однієї живої істоти до іншої. Мета спілкування – те, заради чого у людини виникає певний вид активності. Засоби спілкування – те, за допомогою чого або кого ми отримуємо інформацію. Функції спілкування: 1) інструментальна – розглядає спілкування як механізм управління і передачі інформації, необхідної для виконання дій; 2) інтегративна – розглядає спілкування як засіб об'єднання людей; 3) самовираження – визначає спілкування як форму взаєморозуміння; 4) трансляційна – функція передачі конкретних способів діяльності. Види спілкування. Форми спілкування.

Структура спілкування – порядок стійких зв'язків між його елементами, котрі забезпечують цілісність цього феномену, тотожність самому собі у процесі зовнішніх і внутрішніх змін. Комунікативна, інтерактивна та перцептивна сторони спілкування.

Ділове спілкування – процес взаємозв'язку і взаємодії в якому виникає обмін діяльністю, інформацією і досвідом, що передбачає досягнення певного результату, вирішення конкретної проблеми. Характеристика ділового спілкування. Пряме та опосередковане ділове спілкування. Форми ділового спілкування: ділова бесіда; ділова телефонна розмова; ділові переговори; ділові наради. Етапи ділового спілкування: 1) Встановлення психологічного контакту (духовного зв'язку, який дає можливість впливати один на одного; 2) Орієнтація у людях і обставинах; 3) Обговорення проблеми і прийняття рішення (досягнення мети); 4) Вихід із контакту.

Ділова бесіда – мовне спілкування між співрозмовниками, які мають необхідні повноваження від своїх організацій і фірм для встановлення ділових відносин, вирішення ділових проблем або вироблення конструктивного підходу до розв'язання.

Культура спілкування – прояв свідомого та несвідомого у взаємодії людей, в їх спільній діяльності, у міжособистісних взаєминах. Моральна і психологічна складові культури спілкування.

Компоненти культури спілкування: 1) Комунікативні установки, які «включають» механізми спілкування; 2) Знання: норм спілкування, прийнятих у суспільстві; психології спілкування (категорій, закономірностей); психології сприймання і розуміння один одного; 3) Вміння застосовувати ці знання відповідно до ситуації і норм моралі, загальнолюдських цінностей.

Психологічні та етичні норми і принципи ділового спілкування.

Семінарське заняття 3

Тема: Мистецтво вирішення конфліктів як невід'ємна складова професіоналізму юриста

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Загальна характеристика конфлікту.
- 3.2. Види конфлікту.
- 3.3. Внутрішньоособистісний конфлікт, особливості прояву.
- 3.4. Міжособистісний конфлікт, особливості прояву.
- 3.5. Ділова гра «Конфлікт на підприємстві».

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : конфлікт; конфліктоген; види конфлікту; внутрішньоособистісний конфлікт; міжособистісний конфлікт; конкуренція; співробітництво; компроміс; ухилення; пристосування.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Конфлікт – це ставлення між суб'єктами соціальної взаємодії, яке характеризується їх протидією на основі протилежно спрямованих мотивів (потреб, інтересів, цілей, переконань) чи суджень (думок, поглядів, оцінок).

Конфлікт – зіткнення двох або більше різноспрямованих сил з метою реалізації їх інтересів в умовах протидії.

Причини виникнення конфлікту: 1) Розподіл ресурсів. Ресурси, наявні у соціальної групи, завжди обмежені. Один з членів групи повинен вирішувати як розподілити ресурси між суб'єктами групи; 2) Відмінності у цілях. Кожна група, як і кожен учасник мають свою ціль. Окремі члени групи можуть надати більше уваги досягненню особистих цілей, ніж цілям усієї групи. Відмінності у цілях наявні і між різними групами; 3) Взаємозалежність задач. Можливість конфлікту існує скрізь, де одна людина чи група залежать у виконанні задачі від іншої групи; 4) Відмінності в уявленнях і цінностях. Відмінності у цінностях – дуже поширена причина конфлікту. Замість того, щоби оцінити ситуацію, ми зосереджуємося на тих поглядах, які, на нашу думку, сприятливі для групи і особистих потреб; 5) Низький рівень комунікації. Погана передача інформації є як причиною так і наслідком конфлікту; 6) Незбалансованість робочих місць. Поширене джерело конфліктів в організації, має місце, коли посадова функція працівника не підкріплена повною мірою засобами його діяльності, і відповідно – правами і владою; 7) Неправильний контроль. Контроль не повинен диктуватися підозрілістю. Тотальний контроль призводить до того, що людина втрачає самовладання і через знервованість дійсно починає помилятися; 8) Відмінності у манері поведінки і у життєвому досвіді; 9) Відсутність пошани до авторитетних у групі осіб. Якщо у більшості працівників виникає враження, що стиль і методи управління не відповідають практичним потребам, то це може послужити причиною виникнення конфліктної ситуації; 10) Недостатня мотивація. Якщо вдається досягти

збігу потреб індивідів з потребами організації, очевидно, що персонал викладатиметься заради задоволення цих потреб, чого не забезпечить ніякий наказ чи примус.

Типи конфліктогенів: прагнення до домінування; прояв агресивності; прояв егоїзму. Внутрішньоособистісний конфлікт – комплекс неповноцінності, який протистоїть прагненню до досконалості (А. Адлер); несумісні невротичні потреби, які одночасно спонукають людину прагнути до інших людей, проявляти агресивність до них і прагнути бути від них незалежними (К. Хорні); психосоціальні кризи, які виникають в процесі формування ідентифікації особистості (Е.Еріксон).

Неврастенія, ейфорія, регресія, проекція, номадизм раціоналізм як форми прояву внутрішньоособистісного конфлікту.

Конфліктогенна особистість – це особистість, що узагальнює у собі такі риси, що відхиляються від середньо стандартних і спричиняють конфліктні ситуації з оточуючими у діловому та особистісному спілкуванні.

Акцентуована особистість – це сильно виражена індивідуальність, перебільшена своєрідність, неподібність до інших.

1. Конкуренція – виникає коли опонент переслідує свої інтереси за рахунок інтересів іншого. Цей стиль зорієнтований на силу і передбачає: прагнення переконувати, використовувати службове положення.

2. Пристосування – протилежність конкуренції. Дії індивіда спрямовані на збереження гармонійних взаємин. Особа нехтує власними інтересами, щоби задовольнити інтереси інших осіб. В такій поведінці є елемент самопожертвування. Може приймати форму безкорисної щедрості або благодійності, коли накази інших людей виконуються навіть супроти волі.

3. Ухилення – є ненаполегливою і не схильною до співробітництва формою поведінки – це протилежність уникненню. Особа не переслідує ні свої власні цілі, ні інтереси інших людей, тобто вона не приймає участі в конфлікті. Цей стиль може приймати форму дипломатичного самоусунення від питання, відкладання вирішення питання до кращих часів.

4. Співробітництво – протилежність ухиленню. Включає у себе намір спільно працювати з іншою особою для віднайдення такого рішення, яке б задовольняло обидві сторони. Співробітництво може приймати форму вивчення розбіжностей, щоби подивитися на конфлікт очима іншої особи, прийняття рішення, щоби розв'язати певну проблему, яка у протилежному разі спонукала б їх до конкурування.

5. Компроміс – проміжна форма поведінки, метою якої є віднайдення певного взаємо придатного рішення, яке б частково задовольняло обидві сторони.

Мистецтво розв'язання та вирішення конфліктів як шлях до успіху. Культура розв'язання конфлікту. Основні прийоми вирішення конфлікту.

Семінарське заняття 4

Тема: Емоції і почуття в юридичній діяльності

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Характеристика емоцій.
- 4.2. Ознаки і види емоцій та почуттів.
- 4.3. Конфліктні емоційні стани (стрес, афект, фрустрація).
- 4.4. Почуття. Характеристика видів.
- 4.5. Загальні закономірності емоцій і почуттів.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є : емоції; афект; стрес; настрій; пристрасть; фрустрація; почуття; інтелектуальні почуття; естетичні почуття; праксичні почуття; моральні почуття.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Емоції – психічне відображення у формі безпосереднього пристрасного переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій, обумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта. Характеристики емоцій: якість; полярність; амбівалентність; інтенсивність; тривалість; рефлекторна природа.

Функції емоцій: оцінки; спонукання до діяльності; стереотипного розв'язання ситуацій; організації діяльності; впливу на пізнавальні процеси; передбачення; впливу на органічні процеси: стенічні активізують організм, астеничні пригнічують, розслабляють.

Афекти швидко оволодівають людиною, відбуваються бурхливо, супроводжуються порушенням свідомості, втратою самоволодіння, короточасні, як спалах. Викликаються гострими життєвими ситуаціями, але схильність до афектів свідчить про невихованість, невміння володіти собою. Афектові притаманні: швидке виникнення; велика інтенсивність переживання; короточасність; бурхливе вираження (експресія); несвідомість, тобто зниження свідомого контролю за своїми діями.

Афективні вияви позитивних емоцій – це піднесення, наснага, ентузіазм, приступ невтримних веселощів, сміху, а афективні вияви негативних емоцій – це лють, гнів, жах, розпач, що супроводжуються нерідко ступором (застряганням у нерухомій позі). Після афекту часто настає занепад сил, байдужість до навколишнього чи каяття у скоєному, тобто так званий афективний шок.

Стрес – стан напруги при загрозі або перевантаженні. При стресі, як і при афекті, порушується життєдіяльність організму (прискорюється серцебиття, дихання), але втрати самоконтролю не відбувається. Стрес виражається загальним адаптаційним синдромом, який виявляється незалежно від якості патогенного чинника (хімічний, термічний, фізичний) та має певні стадії: реакція тривоги, під час якої опір організму спочатку знижується («фаза шоку»), а потім включаються захисні механізми («фаза протишоку»); стадія стійкості (резистентності), коли за рахунок напруги систем, що функціонують, досягається пристосування організму до нових умов; стадія виснаження, у якій виявляється неспроможність захисних механізмів і наростає порушення погодженості життєвих функцій. Негативний варіант стресу називають дистрес. Водночас, незначний і нетривалий стрес може викликати активізацію діяльності, тоді він називається еустрес.

Пристрасть виражається у зосередженні всіх думок, зусиль людини у напрямку обраної мети. Це не просто переживання, але й відповідна дія. У пристрасті активність поєднується із пасивністю. Активність звужується і обмежується сферою діяльності, яка пов'язана з предметом пристрасті.

Настрій – це загальний емоційний стан, фон перебігу психічних процесів та поведінки людини (діяльність відбувається на певному емоційному фоні). Розрізняють настрої приємні та неприємні. Ефективність діяльності вища при приємному настрої. Настрій характеризується: слабкою інтенсивністю; значною тривалістю, оскільки настрій може тривати годинами, і навіть днями; незрозумілістю його причини; впливом на активність людини.

Настрій може бути гарним (стенічним) і поганим (астеничним). У першому випадку в разі його стійкого вияву кажуть про гіпертимію, тобто підвищений настрій. Їй властива піднесеність, веселість, життєрадісність із виявом бадьорості, оптимізму, щастя. Постійний вияв гіпертимії характеризують як гіпертимність. Іншим виявом гарного настрою є ейфорія. Їй притаманна безтурботність, благодущність і водночас, байдуже ставлення до серйозних аспектів і явищ життя. Ейфорійний стан має наркотичні властивості – він активізує психіку, і до нього людина звикає. Щоби зумовити його, людині стають потрібні алкоголь, наркотики, а артистові чи спортсменові – глядачі.

Настрій – це безсвідома емоційна оцінка особистістю того, як складається для неї ситуація життєдіяльності.

Фрустрація – конфліктний негативно-емоційний стан, який виникає у зв'язку із крахом надій, несподіваними перешкодами на шляху досягнення значущої мети.

Фрустрація часто викликає негативну поведінку, спрямовану проти фрустратора – джерела фрустрації. Якщо причину фрустрації подолати неможливо (невиправна втрата) може виникнути депресивний стан, пов'язаний із значною і тривалою дезорганізацією психіки

(погіршення пам'яті, здатності до логічного мислення). Важка визначеність фрустрації пов'язана з тим, що людина не здатна самотійно усунути причини такої поведінки.

Почуття – це переживання людиною життєвого сенсу, предметів і явищ, зумовлених відношенням їх властивостей до потреб людини.

Ієрархія почуттів визначає мотиваційну сферу особистості. Почуття людини ієрархічно організовані – кожна людина має свої домінуючі почуття, які визначають особистісну спрямованість. Вони регулюють різні сфери взаємодії людини з дійсністю. М.І. Снікеєв розрізняє практичні, моральні, естетичні та пізнавальні почуття.

Практичні почуття – ті, які виникають у практичній діяльності. Будь-яка діяльність пов'язана з певним ставленням до мети та засобів досягнення. Спрямованість особистості до значущої для неї мети поєднується з її відповідним емоційним станом.

Моральні почуття – ставлення особистості до своєї поведінки та до поведінки інших людей в залежності від її відповідності та невідповідності соціальним нормам. Моральні почуття засновані на прийнятому у суспільстві розумінні добра і зла, обов'язку та честі, справедливості та несправедливості. Сукупність вироблених суспільством правил та норм поведінки – мораль. Теорія цих норм і правил – етика, а практична їх реалізація – моральність.

Естетичні почуття – чутливість, надання прекрасному ціннісного значення. Здатність сприймати та оцінювати красу, витонченість предметів та явищ, художню цінність творів мистецтва, диференціювати красиве та потворне – один з основних показників психічного розвитку індивіда.

Інтелектуальні почуття. Радість пізнання – одне з найсильніших почуттів, задля якого людина відмовляється від багатьох інших потреб. Виникнення та задоволення пізнавальної потреби пов'язане з таким інтелектуальним почуттям як допитливість. Допитливість – це спрямованість свідомості на зняття невизначеності з тієї чи іншої проблемної ситуації.

Семінарське заняття 5

Тема: Психологія слідчих дій

Питання для усного опитування та дискусії

- 5.1. Психологія огляду місця події.
- 5.2. Психологія обшуку і виїмки.
- 5.3. Психологія впізнання.
- 5.4. Психологія слідчого експерименту.
- 5.5. Психологія перевірки показів на місці.
- 5.6. Судово-психологічна експертиза.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: огляд місця події; маскування; інсценівка; обшук; виїмка; впізнання; слідчий експеримент; перевірка показів на місці; судово-психологічна експертиза.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самотійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Психологічні складові слідчої діяльності: пошукова, пізнавальна, реконструктивна, посвідчувальна, комунікативна сторони. Огляд місця події характеризується наступними психологічними особливостями: 1) незамінність (полягає в тому, що інформацію, яка отримується при огляді в більшості випадків неможливо виявити в будь-якому іншому місці, здобути шляхом інших слідчих дій); 2) невизначеність слідчої ситуації, що характеризує початковий етап розслідування; 3) невідкладність, яка диктується можливою зміною умов, втратою слідів і доказів під впливом часу та інших обставин; 4) психологічний фон злочину (у багатьох випадках слідчий не залишається байдужим до того, що він виявляє і сприймає при огляді, бо є психотравмуючі об'єкти: трупи, кров, рани, пошкодження і руйнування); 5) зовнішні умови (зовнішніми чинниками огляду, здатними здійснювати на співробітника негативний психологічний вплив, є несприятливі умови огляду: холод, спека, дощ, сніг, туман,

погана видимість, занадто велика, або навпаки, занадто мала площа); б) публічність (огляд місця події належить до тих слідчих дій, при проведенні яких слідчий діє публічно, тобто у присутності інших людей).

Усі особливості місця події є стресогенним чинниками, що мають досить значний негативний психологічний вплив на співробітника, що проводить огляд. Це знову підкреслює важливість психологічної підготовки, і дозволяє подолати розгубленість, невпевненість, дезорганізованість, нервово збудження, пригніченість, що приводить до підвищення активності, цілеспрямованості, зосередженості.

Маскування – дії злочинця або правопорушника, що мають на меті приховування справжніх намірів, дезінформацію та введення в оману працівників органів правопорядку. Маскування пов'язані із застосуванням спеціальних засобів і прийомів для приховування причетності до злочинних діянь.

Варіанти дій злочинців для створення помилкового алібі: 1) приховування злочинцями часу вчинення злочину за допомогою «розмивання» меж його часових параметрів (знищення слідів, які можуть орієнтувати щодо часу злочину); 2) зміни часу вчинення злочину шляхом «усунення» його фактичних часових параметрів на більш пізній або більш ранній період.

Викриття інсценівок вимагає високої професійної підготовленості працівників органів правопорядку, прояву ними рефлексивності мислення, вміння міркувати про суб'єкта злочину. Безумовно, позитивно позначається досвід діяльності на посаді співробітника правоохоронних органів.

Огляд місця події – це вид складної, комплексної діяльності, що складається з дій слідчого, співробітників органу дізнання, фахівців і понять, при керівній ролі слідчого. Діяльність слідчого складається з ряду операцій і реалізується в наступних елементах: пізнавальному, пошуковому, організаційному.

Ефективність таких важливих слідчих дій як обшук, впізнання та слідчий експеримент чималою мірою залежить від правильного і вмілого використання слідчими психологічних знань, наукової розробки їх психології.

З психологічної точки зору впізнання являє собою слідчу дію, при якому особа сприймає пропонувані йому об'єкти, порівнює їх із уявними образами об'єктів, сприйнятих ним раніше, і на цій основі приходять до висновку про їх тотожність, подібність або відмінність, впізнання.

Психологія впізнання визначається особливостями особистості того, хто впізнає, його ставленням до події злочину і правопорушника, психологічним станом, в якому він знаходиться. Сприйняття, на основі якого будується в подальшому впізнання, залежить також від особистісних (психологічних і фізичних) якостей.

Судово-психологічна експертиза – є одним із видів судових експертиз, і, відповідно, одним із джерел доказів. Судово-психологічна експертиза встановлює суттєві для кримінального або цивільного права особливості психіки обвинувачених, потерпілих, позивачів, відповідачів та свідків. На відміну від судово-психіатричної експертизи, судово-психологічна досліджує психічні прояви, які не виходять за межі норм, тобто не патологічні психічні відхилення. Патологічні прояви психіки, як відомо, вивчає психіатрія. Вивчення психіки здорової людини та її непатологічних відхилень – є компетенцією психології.

Предметом судово-психологічної експертизи є непатологічні психічні аномалії індивіда, які мають значення для встановлення істини у судочинстві.

Судово-психологічна експертиза некомпетентна вирішувати питання юридичного змісту, визначати достовірність свідчень, мотиви та цілі злочинної поведінки. Експертом-психологом може бути призначений спеціаліст, який має вищу психологічну або медичну освіту. Відмова від проведення експертизи може бути прийнятою, якщо поставлені перед експертизою питання не відповідають професійній спеціалізації даної особи. Конкретним завданням судово-психологічної експертизи повинні відповідати чіткі наукові методики та процедури обстеження. Права та обов'язки експерта-психолога ті ж, що і в усіх судових експертів – вони чітко визначені законом. У своїй пізнавальній діяльності експерт незалежний та самостійний.

Норма Кримінально-процесуального кодексу України обмежує обов'язкове проведення експертизи виявленням психічного стану звинуваченого, коли виникає сумнів у його осудності.

Маючи медичні критерії (психічна хвороба, хворобливий стан психіки), суд може зробити висновок щодо осудності особи.

Семінарське заняття 6

Тема: Психологія судової діяльності

Питання для усного опитування та дискусії

- 6.1. Психологічна характеристика судової діяльності.
- 6.2. Психологія судді.
- 6.3. Психологічні особливості судового допиту.
- 6.4. Психологія судових суперечок і винесення вироку.
- 6.5. Психологія діяльності прокурора й адвоката.
- 6.6. Психологія судової промови.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: судова діяльність; правосуддя; професійна спрямованість; судовий допит; судова суперечка; функції прокурора; функції адвоката; судова промова.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Правосуддя здійснюється лише судом, шляхом розгляду у судових засіданнях цивільних та кримінальних справ.

Розглядаючи кримінальну справу суд застосовує до обвинуваченого встановлену законом міру покарання або виправдовує невинних. Суд ухвалює вирок ім'ям держави та організовує свою діяльність на конституційних засадах: на основі рівності усіх громадян перед законом і судом, колегіального розгляду справи, незалежності та підпорядкування лише закону, забезпечення обвинуваченому права на захист, процесуальної рівності сторін, відкритого розгляду справ в усіх судах (виключення передбачені законом).

Загальними правилами судового розгляду є безпосередність, усність та неперервність судового розгляду, керівна роль головуєчого у судді, рівність прав учасників судового розгляду тощо.

Психологія судового процесу при розгляді кримінальних справ досліджує закономірності, пов'язані з психічною діяльністю усіх осіб, що беруть участь у розгляді справи, а також виховний вплив судового процесу і вироку на підсудного та інших осіб, роль суспільної думки та її вплив на суддів.

Особливості пізнавальної діяльності суду полягають у тому, що на основі матеріалів попереднього розслідування суд має змогу всебічно проаналізувати подію. Якщо у матеріалах попереднього слідства зазначено версію події, це безумовно, полегшить суду пізнання обставин справи. Але версія сприймається судом лише як ймовірна істина, що обов'язково повинна перевірятися і старанно досліджуватися.

Головну роль у здійсненні функцій правосуддя відіграє особистість судді. Досвідченого суддю відрізняє високий рівень відповідальності за свою діяльність, за прийняті рішення, цілеспрямованість. Суддя постійно перебуває у центрі уваги усіх учасників судового засідання. Усі його зауваження і навіть жести контролюються та оцінюються присутніми, тому досвідченого суддю відрізняє високий рівень принциповості, неупередженість, ввічливість і витримка.

Загальний вигляд, поведінка судді мають одразу викликати до себе довіру, щоби в усіх присутніх формувалося переконання у його правоті, готовності вирішувати складні справи, вирішувати долі людей.

Однією із головних характеристик особистості судді є його професійна спрямованість. Професійна спрямованість – це сукупність моральних, інтелектуальних, характерологічних та психофізіологічних якостей особистості.

Винятково важливими якостями судді є чесність, принциповість, справедливість, неупередженість стосовно справи і людей. Саме ці якості судді сприяють повноті, об'єктивності та всебічності вивчення обставин кримінальної справи, прийняттю законного рішення та винесенню обґрунтованого вироку.

Прийняття суддею організаційних рішень у формі постанов (наприклад, про призначення дня слухання справи, виклик свідків тощо), як правило, не створює особливих труднощів, оскільки законом визначений певний порядок (алгоритм) виконання певних дій (процедур), яких необхідно дотримуватися у певних ситуаціях. Детально процесуальний порядок прийняття таких рішень на кожній стадії кримінального, цивільного процесу викладений у відповідних правових нормах та вивчається відповідними галузями права.

Більшість таких рішень приймається суддею одноосібно і не викликає серйозних ускладнень у процесі їх волевиявлення.

Прокурор як посадова особа органів прокуратури здійснює у суді функції державного обвинувача, він підтримує державне обвинувачення, захищає інтереси держави і суспільства. Діяльність прокурора пов'язана як з роботою державних органів і посадових осіб, так і з охороною законних інтересів і прав громадян. Обвинувальна діяльність прокурора має на меті викриття злочинця, виявлення та засудження умов, що сприяли злочину. Змістом виступу прокурора є визначення чинників на шляху ліквідації причин та умов певного типу злочину. Основними критеріями діяльності і мовлення прокурора у суді є об'єктивність та обґрунтованість фактами. Прокурор наполягає на обвинуваченні при одній умові – якщо матеріали слідства підтверджують обвинувачення. Якщо факти слідства не підтверджують представленого підсудному обвинувачення, прокурор зобов'язаний відмовитися від підтримування обвинувачення. Обвинувальна діяльність прокурора повинна поєднуватися зі всіма іншими його обов'язками. У своїй практичній діяльності для досягнення успіху прокурор повинен володіти певними особистісними якостями, зокрема, мисленням.

Діяльність адвоката значною мірою обумовлена особливостями його соціально-психологічної ролі. Законом на адвоката покладений захист усіх прав та інтересів підзахисного. Ефективність діяльності адвоката значною мірою залежить від мистецтва встановлювати психологічні контакти з людьми, від правильного підходу до підзахисного як до особистості, від належної його взаємодії із судом, слідчим, прокурором.

Успіх діяльності адвоката значною мірою залежить від вміння знаходити та активно використовувати серед великої кількості доказів ті, які б виправдовували підзахисного або пом'якшували міру його провини. А для цього потрібний пошук, творче мислення, чітка орієнтація в обставинах справи. У той же час не менш важливими є самостійність, принциповість, уміння протистояти іншим учасникам судового процесу, вольові якості, наполегливість, рішучість.

Семінарське заняття 7

Тема: Психологічні основи допиту

Питання для усного опитування та дискусії

- 7.1. Психологія формування показів.
- 7.2. Психологія допиту потерпілого.
- 7.3. Психологія допиту підозрюваного і звинуваченого.
- 7.4. Психологія допиту свідків.
- 7.5. Психологічні особливості допиту неповнолітніх.
- 7.6. Психологія очної ставки.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: покази; потерпілий; обвинувачений; свідок; неповнолітній; очна ставка; допит; предмет допиту; види допиту; соціальна інгібіція.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть в ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі.

Допит є найбільш поширеним способом отримання доказів. У той же час допит – одна з найбільш складних слідчих (судових) дій; його проведення вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини. Мета допиту полягає в отриманні повних та об'єктивно відображуючих дійсність показань. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться, – доказами.

Допит можна проводити у місці провадження досудового слідства або за місцем перебування допитуваного, як правило, у денний час. Допитувані дають показання віч-на-віч зі слідчим, за винятком випадків, прямо передбачених у законі (присутність захисника, педагога, законних представників неповнолітнього та ін.).

Перед допитом слідчий у разі необхідності упевнюється в особі допитуваного, роз'яснює йому його права та обов'язки, з'ясовує відомості анкетного характеру. Свідок попереджається про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та за давання свідомо неправдивих показань. Конституція України у ст. 63 проголошує імунітет свідка: «Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом».

Допит свідка по суті справи розпочинається з пропозиції розповісти все відоме йому про обставини, у зв'язку з якими він викликаний на допит. На початку допиту обвинуваченого слідчий повинен запитати його, чи визнає він себе винним у пред'явленому обвинуваченні, після чого пропонує йому дати показання по суті обвинувачення. Після вільної розповіді свідка або обвинуваченого слідчий має право поставити свої запитання. Показання записуються до протоколу у першій особі та по можливості дослівно. Допитуваному може бути надана можливість власноручно написати покази.

Коло тих обставин, які слідчий має намір з'ясувати шляхом допиту, називається предметом допиту. До їх числа належать обставини, пов'язані з самою подією злочину (його способом, місцем вчинення, часом, наслідками), які підтверджують або спростовують винність у його вчиненні певних осіб та мотиви їхніх дій. Практично предметом допиту можуть бути будь-які обставини, що мають значення для встановлення істини у справі. Предмет допиту залежить як від процесуального становища допитуваного, так і від того, яку інформацію він може мати у своєму розпорядженні. Слідчий визначає предмет допиту під час підготовки до його проведення. Конкретне своє вираження предмет допиту знаходить у плані допиту у вигляді переліку обставин, які підлягають з'ясуванню.

Допит являє собою процес спілкування, в якому слідчий завжди повинен зберігати ініціативу у регулюванні процесу обміну інформацією. Він зобов'язаний керувати особами, які беруть участь у справі. Отримання інформації під час допиту має свої особливості, що визначаються процесуальним становищем допитуваного, зайнятою ним позицією, зацікавленістю у результатах справи, індивідуальними особливостями особи та деякими іншими обставинами.

Залежно від підстав допит може бути поділений на певні види. Залежно від процесуального становища допитуваного розрізняють допит таких осіб, як свідок, потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, підсудний, експерт. За віковими особливостями допитуваного допит поділяється на допит неповнолітнього, дорослого, особи похилого віку. За послідовністю проведення – допит первісний, повторний (з'ясовуються обставини, про які допитуваний вже давав показання під час попереднього допиту); додатковий (отримання показань щодо обставин, про які не йшлося під час попередніх допитів). За суб'єктом проведення – допит, який здійснюється слідчим, дізнавачем, прокурором, суддею. Особливими різновидами допиту є допит під час очної ставки та перехресний допит.

Підготовка і проведення допиту неповнолітніх та малолітніх зумовлені віковими та психологічними особливостями допитуваної особи. Знання цих особливостей має велике

значення для обрання прийомів встановлення психологічного контакту, вибору режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його свідчень.

Вік, починаючи з якого неповнолітній може виступати на допиті як свідок або потерпілий, у кримінально-процесуальному законодавстві не визначений. Характерні для неповнолітніх особливості психіки не є психічними чи фізичними вадами, але вони, без сумніву, впливають на процес формування і надання показів. Разом з тим дітей рекомендується допитувати тільки у крайніх випадках, бо допит може негативно вплинути на їх психіку. У психологічній літературі запропоновано шість вікових груп неповнолітніх: дитячий вік (до 1 року); раннє дитинство (від 1 до 3 років); дошкільний вік (від 3 до 7 років); молодший шкільний вік (від 7 до 11—12 років); підлітковий вік (від 11 до 14—15 років); старший шкільний вік (від 14 до 18 років). Продуктивно можуть давати свідчення: діти 3-5 років біля 15-20 хвилин; діти 5-7 років – в межах 20-25 хвилин; діти 7-10 років – від 25 до 35 хвилин. Якщо за цей час не все вдалось з'ясувати, обов'язково потрібно зробити перерву на допиті.

Важливим питанням підготовки до допиту неповнолітнього є вибір доцільного місця і обстановки допиту, які повинні імпонувати допитуваному, створювати необхідну психологічну налаштованість і можливість провести його найефективніше. Для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку характерною є наявність підвищеного навіювання та схильність до фантазування. Важливо встановити з неповнолітнім психологічний контакт, що передбачає проведення бесіди на теми спорту, навчання, навих фільмів, ігор. Неповнолітньому допитуваному слід допомогти у формуванні правдивих показань. Слідчий не повинен використовувати постановку запитань, що мають елементи навіювання (навідні питання). Постановка навідних питань нерідко є причиною виникнення помилок у показах. Допит малолітнього повинен проводитися у дуже спрощеній, ігровій формі.

Очна ставка – це слідча (судова) дія, яка передбачає одночасний допит раніше допитаних осіб про обставини, щодо яких були дані істотно суперечливі покази. Очна ставка може бути проведена між двома допитаними раніше свідками, між двома обвинуваченими чи підозрюваними. Вона може бути проведена також у суді. Сутність очної ставки полягає в тому, що слідчий пропонує кожному з допитуваних дати покази про обставини, в яких виявлено істотні суперечності. Під час проведення очної ставки допитуваним може бути дозволено ставити запитання один одному. Очна ставка проводиться для усунення істотних суперечностей у показах.

Проведення очної ставки передбачає «ефект присутності» (або соціальної інгібіції), коли обвинуваченому необхідно давати покази у присутності іншої особи, яка знає дійсні обставини події, що відбулася. Під час очної ставки відбувається спілкування між трьома особами: слідчим і двома раніше допитаними особами. Тому процес взаємного рефлексування відрізняється складністю.

Семінарське заняття 8

Тема: Психологічні основи ресоціалізації засуджених

Питання для усного опитування та дискусії

- 9.1. Предмет і завдання виправної психології.
- 9.2. Психологічні аспекти проблеми покарання, виправлення та перевиховання засуджених.
- 9.3. Врахування психологічних особливостей особистості за умови індивідуалізації виконання покарання.
- 9.4. Психологія особистості, яка відбуває покарання.
- 9.5. Психологічні основи ресоціалізації діяльності ВТЗ.
- 9.6. Соціальна реадаптація звільненого.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: виправна психологія; предмет виправної психології; режим; праця; навчання; поняття

«сім'ї» у виправно-трудовому закладі; психологічний бар'єр; смисловий бар'єр; ізоляція; ресоціалізація засуджених; адаптація засудженого; покарання; каяття; виховання; перевиховання.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Виправна психологія – галузь юридичної психології, яка вивчає умови та особливості виправлення і перевиховання правопорушників, переважно у виправно-трудових закладах та особливості формування і функціонування мікрогруп засуджених.

Предмет виправної (пенітенціарної) психології – психічні явища, що виникають при позбавленні свободи та застосуванні інших видів покарань, а також психологічні умови і особливості процесу корекції та ресоціалізації особистості засуджених.

Перебуваючи у тісній взаємодії з кримінально-виконавчим правом, педагогікою, психологією праці, соціальною психологією виправна психологія розробляє практичні рекомендації по перевихованню осіб, що скоїли злочин, залучення їх до трудової діяльності та адаптації до нормального існування у звичному соціальному середовищі.

Особливості психології засуджених проявляються у певному комплексі психічних станів, що розвиваються у місцях позбавлення волі. До найтипівіших із них варто віднести стан очікування змін (перегляд справи, звільнення), недовірливості, підозрілості, тривожності, дратівливості, збудливості, агресивності, пригніченості, почуттям власної неповноцінності тощо. Вони викликаються наступними чинниками: ізоляція від суспільства та розміщення у замкнутому середовищі; тотальна регламентація життєдіяльності та наявність жорстких санкцій за порушення як офіційних приписів, так і неформальних норм і правил поведінки; обмеження у задоволенні потреб, у першу чергу біологічних, та примусове включення до одностатевих соціальних груп.

Зміни психічних станів пов'язані із певними періодами перебування у місцях позбавлення волі. Зупинимося на їх характеристиці детальніше: 1) період адаптації, звикання до нових умов життя. Цей період може тривати три-чотири місяці, а іноді і більше. У цей час особливо гостро відчувається обмеження потреб, зміна існуючого стереотипу. Ув'язнений змушений змінити звичний стереотип свого життя. Вимушена зміна динамічних стереотипів призводить до виникнення різноманітних негативних емоцій, підвищеної збудливості, пригніченості. Психологія ув'язненого на початковій стадії перебування у виправному закладі часто характеризується відсутністю чіткої перспективи життя. Це призводить до зниження життєвої активності, до відсутності необхідної стриманості у певних ситуаціях; 2) період появи та розвитку нових інтересів. Цей період пов'язаний із появою та розвитком позитивних емоцій, станів, що викликають та підвищують психічну активність ув'язненого. Інтереси можуть бути найрізноманітнішими: створення мікрогрупи, участь у житті колективу засуджених, праця, навчання, побачення з родичами тощо. Деякою мірою поява інших інтересів сприяє зміненню психології ув'язненого; 3) період поєднання зовнішнього впливу із самовихованням. Процес перевиховання неможливий без появи такого періоду. Йому притаманна поява конкретної життєвої мети, визначення шляхів її досягнення, переоцінка ціннісних життєвих характеристик; 4) період, що передує звільненню ув'язненого. Очікування звільнення, як правило, переживається досить важко, воно пов'язане із переживанням труднощів, які очікують у нових умовах (стосунки у родині, на роботі тощо). Відповідно, може виникнути стан пригніченості, підвищеної дратівливості.

Ресоціалізація особистості засуджених пов'язана насамперед із їх ціннісною переорієнтацією, формуванням у них механізму соціально-позитивних стереотипів поведінки. Створення умов формування соціально адаптованої поведінки особистості – основне завдання виправних закладів. Вирішення цього завдання пов'язане із теоретичною розробкою проблеми перевиховання особистості у процесі виконання покарання.

Покарання – це негативна соціальна санкція, що виникає як наслідок допущеного індивідом правого порушення і полягає в обмеженні його можливостей чи пониженні його соціального статусу.

Каяття – щирий самоосуд винного своєї провини, своєї причетності до здійсненого зла, готовність нести покарання, глибоке самоосудження особистістю своєї антисоціальної поведінки. Каяття є основою виправлення засудженого у майбутньому, без нього неможливо здійснити ціннісну переорієнтацію особистості.

Вивчення колективу засуджених, особливостей його формування, розвитку, розпаду є досить важливою проблемою, оскільки дозволяє визначити закономірності стосунків між ув'язненими, закономірності їх психологічної сумісності у процесі діяльності.

Колектив засуджених має свої певні особливості, найхарактернішими з яких є наступні: це колектив закритого типу; він формується з правопорушників, які позбавлені свободи; перебування ув'язнених у колективі є примусовим; діяльність колективу регламентована нормами виправно-трудового закладу; колектив має істотні відмінності (вікові, професійні, моральні); особливості колективу обумовлені змістом виробничої діяльності.

В.Л. Васільєв у структурі колективу засуджених виділяє актив, резерв і пасив. До активу він відносить групу засуджених, які впевнено знаходяться на шляху виправлення, приймають активну участь у суспільному житті виправно-трудового закладу, власними активними діями сприяють перевихованню інших засуджених. Група резерву – це засуджені, які встали на шлях виправлення, приймають активну участь у трудовій діяльності, але із власної ініціативи не сприяють перевихованню інших засуджених. До групи пасиву відносяться засуджені, які ще не визначилися у виборі стратегії власної поведінки. Їх вчинки значною мірою залежать від виникаючих ситуацій. І останньою є група осіб, які не лише не встали на шлях виправлення, але й ухиляються від участі у трудовому процесі, прагнуть протидіяти позитивному виховному впливу адміністрації та активу засуджених. Ця група у тандемі із засудженими з пасиву здатні негативно впливати на увесь колектив засуджених.

За структурою колективи засуджених класифікують на формальні та неформальні.

Процес виховання та перевиховання засуджених є досить складним. Адже у виправно-трудова заклад потрапляє особа із сформованими поглядами, навичками, звичками, манерами спілкування з людьми. Тому психологічні методи вивчення особистості що застосовуються у звичайних умовах, тут мають бути адаптованими до тих характерних чинників, які відрізняють осіб, що відбувають покарання за скоєні злочини. Соціально-психологічні відхилення (дефекти) у поведінці індивіда, укоріненні у процесі здійснення ним злочинної діяльності вимагають такого соціального контролю, який був би спрямований на руйнування злочинних потреб, ліквідацію існуючого негативного соціального досвіду, створення основ для подальшого розвитку позитивної структури зв'язків.

Необхідною передумовою для обрання методів психологічного впливу є вивчення особистості засудженого, його поведінки у генезисі (до виправно-трудова закладу та під час перебування у ньому), ставлення до праці, навчання, режиму, комплексу заходів соціального впливу. Особистість засудженого являє собою складну структуру, що об'єднує комплекс соціально-психологічних поглядів, потреб, стосунків, в яких домінують негативні тенденції.

1.4. Самостійна робота студентів

Тема 1. Актуальні проблеми навчальної дисципліни «Психологія (загальна і професійна)»

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

1.1. Рання історія юридичної психології.

1.1.1. предмет психології у добу античності;

1.1.2. предмет психології у добу Нового часу.

1.2. Виокремлення юридичної психології як науки.

1.2.1. психологічні напрями і школи;

1.2.2. етапи розвитку юридичної психології.

1.3. Історія розвитку сучасної юридичної психології.

1.3.1. розвиток юридичної психології в Україні на сучасному етапі;

1.3.2. предмет і завдання юридичної психології на сучасному етапі.

Завдання 1. Заповніть таблицю:

№№ n/n	Напря́м психоло́гії	Предмет дослі́дження	Осно́вні предста́вники
1.	психоаналі́з		
2.	біхевіо́ризм		
3.	гума́ністична психоло́гія		
4.	гешта́лт-психоло́гія		
5.	когні́тивна психоло́гія		

Завдання 2. Оберіть вірну відповідь на питання тесту:

1. Що є предметом психології на сучасному етапі?
  - А) людина;
  - Б) особистість;
  - В) психіка;
  - Г) поведінка.
2. Який психологічний принцип допомагає визначити, що кожному рівню детермінації притаманний свій тип розвитку?
  - А) принцип єдності психіки і діяльності;
  - Б) принцип розвитку психіки;
  - В) принцип відображення;
  - Г) принцип гуманізму.
3. Якої вимоги до визначення методів психології не існує?
  - А) об'єктивність;
  - Б) генетичний підхід;
  - В) єдність теорії і практики;
  - Г) доступність.
4. Який методологічний рівень розглядає сукупність тих принципів і теорій, які можуть застосовуватися для конкретного напрямку певної науки?
  - А) філософської методології;
  - Б) загальнонаукової методології;
  - В) конкретно-наукової методології;
  - Г) процедур і методик дослідження.
5. На якому етапі психологічного дослідження відбувається кількісний та якісний аналіз і синтез зафіксованих даних?
  - А) етап підготовки;
  - Б) етап збирання фактичних даних;
  - В) етап обробки інформації;
  - Г) етап інтерпретації даних та формулювання висновків.
6. До якої групи методів належить спостереження?
  - А) організаційні методи;
  - Б) емпіричні методи;
  - В) інтерпретаційні методи;
  - Г) наукові методи.
7. Яких видів експерименту не існує?
  - А) довільні та мимовільні;
  - Б) штучні та умовні;
  - В) природні та лабораторні;
  - Г) констатуючі та формуючі.
8. Який психологічний метод спрямований на вивчення взаємостосунків у малих групах, визначення соціально-психологічного клімату?
  - А) метод анкетування;
  - Б) соціометричний метод;
  - В) трудовий метод;
  - Г) біографічний метод.

9. Яка галузь психології розробляє нові методи психологічного дослідження для ґрунтовнішого вивчення психічної реальності?

- А) експериментальна психологія;
- Б) генетична психологія;
- В) порівняльна психологія;
- Г) диференціальна психологія.

10. Яка галузь психології вивчає психологічні закономірності навчання і виховання особистості?

- А) вікова психологія;
- Б) педагогічна психологія;
- В) психологія аномального розвитку;
- Г) спеціальна психологія.

Завдання 3. Обґрунтуйте відповідь на психологічні задачі:

Психологічна задача № 1

Визначте, які принципи наукового дослідження було порушено у наведеній ситуації.

Досить відомий та популярний письменник розповідав про те, що йому вдалося вилікуватися від загрозливої для життя і рідкісної хвороби, почергово приймаючи вітаміни і читаючи гумористичні оповідання. Цей випадок він детально описав у своїй книзі і порекомендував усім людям використовувати його досвід.

Обґрунтуйте відповідь.

Психологічна задача № 2

Визначте, які принципи наукового дослідження було порушено у наведеній ситуації.

Деякі медики XVII ст. були переконані у тому, що хвороби, які супроводжуються лихоманкою (високою температурою тіла), варто лікувати кровопусканням. І хоча багато пацієнтів помирало у процесі такого лікування, ці лікарі не відмовлялися від застосування даного методу. Якщо людина видужала – вважали це досягненням свого методу лікування, якщо помирала – пояснювали смерть невиліковністю хвороби.

Обґрунтуйте відповідь.

Психологічна задача № 3

Досить часто психологи спостерігають за поведінкою людей у спеціально створених умовах (лабораторний експеримент), замість того, щоби робити це у повсякденному житті, у природних умовах. Як ви вважаєте, чому?

Психологічна задача № 4

Психологи-науковці стверджують, що варто ставитися скептично до психологічних тестів, які друкуються у популярних виданнях газет і журналів та розраховані на широке коло читачів. Як ви вважаєте, чому? Обґрунтуйте відповідь.

Психологічна задача № 5

Професор Іванов апробує на своїх студентах новий тест на схильність до вивчення психології на початку навчального року. У кінці навчального року він з'ясовує, що ті, хто найбільш успішно виконав тест є середніми, за успішністю. Чим цей тест не володіє? Яку вимогу до використання психологічного методу не було враховано?

Обґрунтуйте відповідь.

Психологічна задача № 6

Визначте, позитивною чи негативною є кореляція у випадку, якщо:

- а) чим старшою є людина, тим менше вона провокує статеві конфлікти;
- б) чим вищою є температура повітря, тим вищим є рівень насильницьких вуличних злочинів;
- в) чим вищим є результат дитини за результатами інтелектуального тесту, тим меншою є ймовірність того, що у сім'ї до дитини застосовують фізичне насильство.

Запропонуйте декілька пояснень вищенаведених фактів. Обґрунтуйте відповідь.

Психологічна задача № 7

Відомий лікар, приймаючи участь у ток-шоу на телебаченні, представляє програму шоколадної терапії. Він стверджує: «Людина, яка хоча б один день на тиждень відпочиває та

їсть шоколад, здатна уникнути проблем зайвої ваги, у неї меншою є ймовірність виникнення депресії, вона краще навчається».

На вашу думку, що варто було б дізнатися про цю програму, перш ніж прийняти у ній участь? Обґрунтуйте відповідь.

Психологічна задача № 8

Досить часто дослідник вивчає одну й ту ж групу протягом багатьох років. На вашу думку, як називають таке дослідження? Обґрунтуйте відповідь.

Психологічна задача № 9

Ви знайшли в Інтернеті інформацію про зверхсенсаційне психологічне відкриття. Що варто враховувати у кожному подібному випадку? Обґрунтуйте відповідь.

Психологічна задача № 10

Протягом тривалого часу хворий, за приписом лікарів, приймає сильнодіючий наркотик. Коли період лікування завершується, з'ясовується, що у нього відсутні будь-які негативні психофізіологічні наслідки, окрім залежності від препарату. Які висновки про міру небезпечності чи безпечності наркотичного препарату можна зробити аналізуючи цей конкретний приклад?

Обґрунтуйте відповідь.

Питання для самоконтролю

1. Скільки існує періодів в історії розвитку юридичної психології?
2. Чим характеризується кожен з періодів в історії розвитку юридичної психології?
3. Яка праця з юридичної психології вийшла першою?
4. У чому полягають особливості розвитку юридичної психології в Україні?
5. Що є предметом юридичної психології на сучасному етапі?
6. Яка галузь юридичної психології першою виникла в Україні?
7. Що вивчає юридична психологія?

Тема 2. Психологія та етика ділового спілкування

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

- 2.1. Види ділового спілкування.
  - 2.1.1. ділова нарада;
  - 2.1.2. ділова телефонна розмова.
- 2.2. Способи і стратегії спілкування.
  - 2.2.1. маніпулятивна стратегія спілкування;
  - 2.2.2. актуалізаторська стратегія спілкування.
- 2.3. Вербальне та невербальне спілкування.
  - 2.3.1. особливості вербального спілкування;
  - 2.3.2. класифікація невербальних засобів спілкування.
- 2.4. Стилi спілкування.
  - 2.4.1. види стилів спілкування;
  - 2.4.2. особливості застосування стилів спілкування.
- 2.5. Національні стилі проведення переговорів.
  - 2.5.1. національні особливості проведення переговорів в Україні;
  - 2.5.2. національні особливості проведення переговорів в країнах світу (за власним вибором).

Завдання 1: Підготувати письмово повідомлення на тему «Психологічні та етичні норми і принципи спілкування ... (будь-яка країна світу за власним вибором)».

Завдання 2. Оберіть вірну відповідь на питання тесту:

1. Інтеракція – це:
  - А) спілкування;
  - Б) взаємодія;
  - В) емпатія;
  - Г) сприйняття людини людиною.
2. Предметом ділового спілкування є:
  - А) комунікація;

- Б) співрозмовник;
  - В) діло;
  - Г) взаєморозуміння.
3. У структурі спілкування виділяють сторони:
- А) повідомлення і сприймання;
  - Б) комунікативна, інтерактивна і перцептивна;
  - В) логічна і емоційна;
  - Г) індивідуальна і колективна.
4. Інформація, яка передається від однієї живої істоти до іншої це:
- А) мета спілкування;
  - Б) засоби спілкування;
  - В) зміст спілкування;
  - Г) форми спілкування.
5. До якої системи невербальних засобів спілкування відносяться сміх, плач, подих?
- А) акустична система;
  - Б) оптична система;
  - В) тактико-кінетична система;
  - Г) ольфакторна система.
6. Когнітивне спілкування полягає у:
- А) обміні продуктами діяльності;
  - Б) обміні знаннями;
  - В) обміні діями, уміннями, навичками;
  - Г) обміні психічними або фізіологічними станами.
7. Яка форма спілкування характеризується включенням у процес спілкування третього учасника, як посередника:
- А) пряме;
  - Б) непряме;
  - В) неопосередковане;
  - Г) масове.
8. Змістом якого виду спілкування є те, чим зайняті люди, а не їх внутрішні проблеми?
- А) інструментальне спілкування;
  - Б) функціонально-рольове спілкування;
  - Г) цільове спілкування;
  - Г) ділове спілкування.
9. Мовленнєве спілкування – це:
- А) комунікативна взаємодія суб'єктів, тобто комунікативний акт;
  - Б) вербальне спілкування;
  - В) сприймання інформації;
  - Г) виголошування інформації.
10. Що є важливою особливістю невербальної комунікації?
- А) те, що цю проблему досліджують не лише соціальні психологи;
  - Б) вона тісно пов'язана із вербальною;
  - В) те, що вона здійснюється за участю різних сенсорних систем: зору, слуху, смаку, нюху, дотику;
  - Г) те, що вона є одним із видів спілкування.

Завдання 3. Розробіть та занотуйте у зошиті основні правила ділового спілкування.

Завдання 4. Розробіть та занотуйте у зошиті основні правила публічного виступу.

Питання для самоконтролю

1. Які є види ділового спілкування?
2. Які є способи ділового спілкування?
3. Які є стратегії ділового спілкування?
4. Чим вербальне спілкування відрізняється від невербального?
5. Які є форми вербального спілкування?
6. Які є види невербального спілкування?

7. Як стиль спілкування впливає на проведення ділових переговорів?

Тема 3. Мистецтво вирішення конфліктів як невід'ємна складова професіоналізму юриста

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

- 3.1. Класифікація конфліктів та причини їх виникнення.
  - 3.1.1. класифікація конфліктів;
  - 3.1.2. аналіз типів конфліктогенів.
- 3.2. Конфлікти в юридичній діяльності.
  - 3.2.1. юридична конфліктологія: предмет і завдання;
  - 3.2.2. типи конфліктів в юридичній діяльності.
- 3.3. Прийоми та методи запобігання та вирішення конфліктів.
  - 3.3.1. прийоми і методи запобігання конфліктам;
  - 3.3.2. прийоми і методи вирішення конфліктів.

Завдання 1. *Оберіть вірну відповідь на питання тесту:*

1. Термін «конфлікт» у перекладі з латини означає:
  - А) неспівпадання думок;
  - Б) суперництво;
  - В) зіткнення;
  - Г) інцидент.
2. Найефективнішим стилем вирішення конфліктів (за К.Томасом) є:
  - А) пристосування;
  - Б) ухилення;
  - В) компроміс;
  - Г) конкуренція.
3. Конфліктоген – це:
  - А) чинник конфлікту;
  - Б) причина конфлікту;
  - В) ознака конфлікту;
  - Г) форма конфлікту.
4. Найхарактерніша ознака конфлікту:
  - А) нездатність до конструктивного спілкування;
  - Б) незнання психології конфлікту;
  - В) наявність протиріч, які приймають форму суперечностей;
  - Г) наявність власної думки, щодо проблемного питання.
5. Оберіть найбільш точне твердження характеристики конфлікту:
  - А) конфлікти супроводжували і будуть супроводжувати нас протягом життя;
  - Б) конфлікт виникає тоді, коли люди не чують один одного;
  - В) конфлікт завжди має деструктивні наслідки;
  - Г) конфлікт – це негативне явище.
6. Який стиль (за К.Томасом) краще застосувати коли є необхідність у прийнятті термінових рішень, тобто у непередбачених ситуаціях; у відповідальних питаннях, коли слід впровадити непопулярні заходи; щоб захистити себе від людей, які здобувають користь від неконкуруючої поведінки?
  - А) пристосування;
  - Б) ухилення;
  - В) компроміс;
  - Г) конкуренція.
7. Хто є автором слів: «Егоїзм полягає не у любові самого себе, а у більшій ніж потрібно мірі цієї любові».
  - А) Сократ;
  - Б) Арістотель;
  - В) Платон;

Г) Конфуцій.

8. Який стиль (за К.Томасом) краще застосувати щоби знайти спільне рішення, коли обидві позиції є надто принциповими; коли ми прагнемо перевірити наші власні припущення, зрозуміти точку зору інших?

А) пристосування;

Б) ухилення;

В) компроміс;

Г) співробітництво.

9. Хто із представників теорії особистості трактував причини внутрішньоособистісного конфлікту як комплекс неповноцінності, який протистоїть прагненню до досконалості?

А) З. Фрейд;

Б) А.Адлер;

В) Е. Еріксон;

Г) К. Хорні.

10. Хто із представників теорії особистості основною причиною внутрішньоособистісного конфлікту вважав відчуження і визначив 5 його основних форм?

А) К. Роджерс;

Б) З. Фрейд;

В) Е. Фромм;

Г) А. Маслоу.

Завдання 2. Підготувати письмове повідомлення на одну із наведених тем

Теми

1. Предмет, завдання та сучасні проблеми юридичної конфліктології як міждисциплінарної галузі знань.
2. Специфіка та поняття юридичного конфлікту.
3. Типологія юридичного конфлікту.
4. Учасники юридичного конфлікту.
5. Конфлікти в нормативно-правовій сфері.
6. Юридичні конфлікти в господарських відносинах.
7. Юридичні конфлікти в комерційних відносинах.
8. Юридичні конфлікти у фінансових відносинах.
9. Юридичні аспекти екологічних конфліктів.
10. Трудові конфлікти.
11. Кримінальні конфлікти.
12. Кримінально-процесуальні конфлікти.
13. Процесуальний конфлікт як система правовідносин.
14. Юридичні аспекти міжнародних конфліктів.
15. Взаємодія міжнародних конфліктів та міжнародного права.
16. Консенсус у правовій сфері як вирішення конфлікту.
17. Вирішення та попередження конфлікту в системі розподілу влади.
18. Конфлікт на парламентському рівні та підходи до його розв'язання.
19. Конфлікт у конституційному правосудді.
20. Конфлікт у цивільному судочинстві.
21. Конфлікт у господарському судочинстві.
22. Конфлікт у кримінальному судочинстві.
23. Конфлікт міжнародно-правових процедур.
24. Технології регулювання конфлікту: інформаційні, комунікативні, соціально-психологічні, організаційні.
25. Усунення причин юридичних конфліктів на загально соціальному та психологічному рівнях, запобігання міжособистісним кримінальним конфліктам.
26. Судовий контроль за розслідуванням як форма розв'язання конфлікту.
27. Запобігання та подолання процесуального конфлікту.
28. Подолання конфлікту та заходи процесуального та психічного впливу.
29. Тлумачення Конституції як розв'язання конституційного конфлікту.

30. Гармонізація правових актів як запобігання юридичним конфліктам: поняття та способи.
31. Квасіюридичні методи розв'язання юридичних конфліктів: неформальний арбітраж.
32. Квасіюридичні методи розв'язання юридичних конфліктів: посередництво.
33. Квасіюридичні методи розв'язання юридичних конфліктів: нейтральний слухач.
34. Квасіюридичні методи розв'язання юридичних конфліктів: співдія.
35. Квасіюридичні методи розв'язання юридичних конфліктів: змішані способи.
36. Квасіюридичні методи розв'язання юридичних конфліктів: двохколіїний підхід.
37. Психологічні особливості особистості в умовах юридичного конфлікту.
38. Комунікативні здібності в умовах юридичного конфлікту.
39. Урахування особливостей темпераменту в конфліктній ситуації.
40. Екстраверти та інтроверти в умовах юридичного конфлікту.
41. Мобільність та ригідність в умовах юридичного конфлікту.
42. Моделі поведінки особистості у практиці розв'язання юридичного конфлікту та їх характеристика.
43. Психологічні властивості міжособистісних відносин у юридичному конфлікті (симпатії-антипатії, взаємовплив, співпереживання, взаєморозуміння).
44. Типи конфліктних особистостей. Конфліктна особистість демонстративного, ригідного, некерованого, педантичного та "безконфліктного" типів.
45. Психологічний захист особистості в ситуації юридичного конфлікту.
46. Моделі та стратегії поведінки особистості в ситуації юридичного конфлікту, їх характеристика.
47. Характеристика комунікативного, інтерактивного та перцептивного аспектів спілкування юриста в конфліктній ситуації.
48. Правила та норми спілкування в умовах юридичного конфлікту.
49. Використання юристом невербальних засобів спілкування в конфліктній ситуації.
50. Соціально-психологічна характеристика конфліктів у діяльності юристів (внутрішньоособистісні, міжособистісні, групові).
51. Технології раціональної поведінки юриста в умовах конфлікту.
52. Забезпечення конструктивної поведінки сторін юридичного конфлікту.
53. Застосування юристом способів психологічної корекції та самоконтролю емоцій у ситуації конфлікту.
54. Самооцінка раціональної поведінки особистості в умовах юридичного конфлікту.
55. Психологія переговорного процесу з розв'язання юридичних конфліктів.
56. Моделі поведінки сторін, маніпулятивні технології у практиці розв'язання юридичного конфлікту.
57. Технології стратегій і тактик у практиці розв'язання юридичного конфлікту.

Питання для самоконтролю

1. Що таке конфлікт?
2. Які є основні типи конфліктогенів?
3. Які є види конфліктів в юридичній діяльності?
4. Що вивчає юридична конфліктологія?
5. Які основні завдання юридичної психології?
6. Назвіть прийоми запобігання та вирішення конфліктів.
7. Назвіть методи запобігання та вирішення конфліктів.

Тема 4. Емоції і почуття в юридичній діяльності

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

- 4.1. Класифікація емоцій.
  - 4.1.1. класифікативні засади емоцій;
  - 4.1.2. характеристика видів емоцій.
- 4.2. Характеристика почуттів.
  - 4.2.1. моральні та естетичні почуття;
  - 4.2.2. інтелектуальні та практичні почуття.

4.3. Особливості подолання конфліктних емоційних станів (стрес, афект, фрустрація).

4.3.1. характеристика афекту;

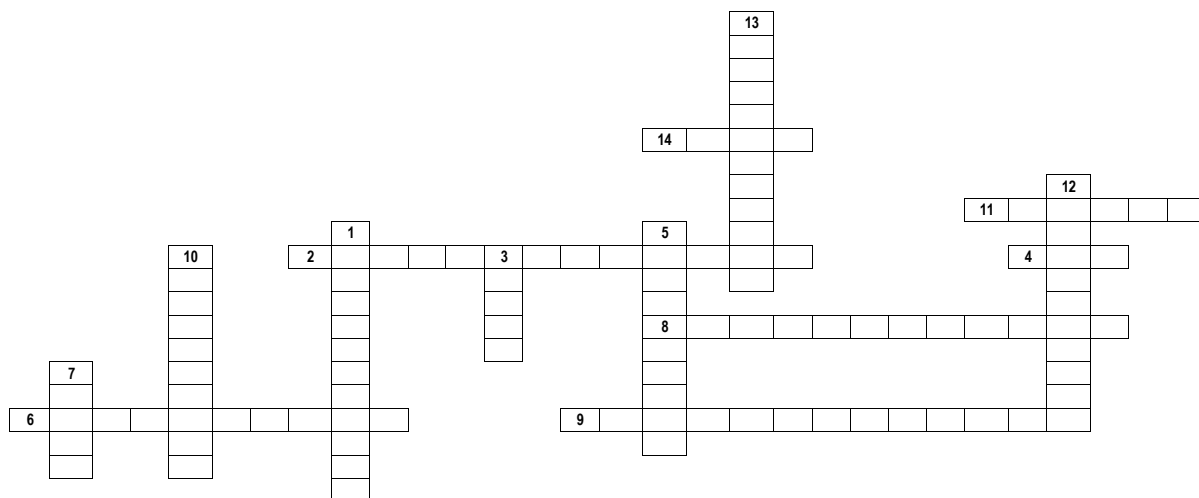
4.3.2. характеристика стресу та фрустрації.

Завдання 1. Оберіть вірну відповідь на питання тесту:

1. Яка характеристика емоцій відтворює силу почуття?
  - А) якість;
  - Б) полярність;
  - В) інтенсивність;
  - Г) тривалість.
2. Як називають характеристику стійкості емоцій періоду їх незмінності у часі?
  - А) полярність;
  - Б) тривалість;
  - В) амбівалентність;
  - Г) рефлекторна природа.
3. Яка функція емоцій розкриває той факт, що емоційно насичена інформація краще осмислюється, запам'ятовується, використовується?
  - А) організації діяльності;
  - Б) впливу на пізнавальні процеси;
  - В) передбачення;
  - Г) впливу на органічні процеси.
4. Як називають динамічну сторону емоційних процесів?
  - А) форма переживання почуттів;
  - Б) вид почуттів;
  - В) внутрішні переживання;
  - Г) зовнішні переживання.
5. Як називають конфліктний негативно-емоційний стан, який виникає у зв'язку із крахом надій, несподіваними перешкодами на шляху досягнення значущої мети?
  - А) стрес;
  - Б) афект;
  - В) фрустрація;
  - Г) депресивний стан.
6. До якого виду емоцій належить гнів?
  - А) емоції очікування та прогнозування;
  - Б) фрустраційні емоції;
  - В) комунікативні емоції;
  - Г) інтелектуальні емоції.
7. До якого виду почуттів належать ті, які виникають у практичній діяльності?
  - А) практичні почуття;
  - Б) моральні почуття;
  - В) естетичні почуття;
  - Г) інтелектуальні почуття.
8. Як називають здатність у разі виникнення небезпеки (для життя, здоров'я чи престижу) зберегати стійкість організації психічних функцій і не знизити якість діяльності?
  - А) енергійність;
  - Б) терплячість;
  - В) витримка;
  - Г) сміливість.
9. Як називають вміння діяти згідно із своїми задумами, не підпадаючи під вплив інших, критично оцінювати їх думки?
  - А) принциповість;
  - Б) самостійність;
  - В) ініціативність;
  - Г) рішучість.
10. До якого виду емоцій належить сором?

- А) емоції очікування та прогнозування;
- Б) фрустраційні емоції;
- В) комунікативні емоції;
- Г) інтелектуальні емоції.

Завдання 2. Розв'язати кросворд № 1

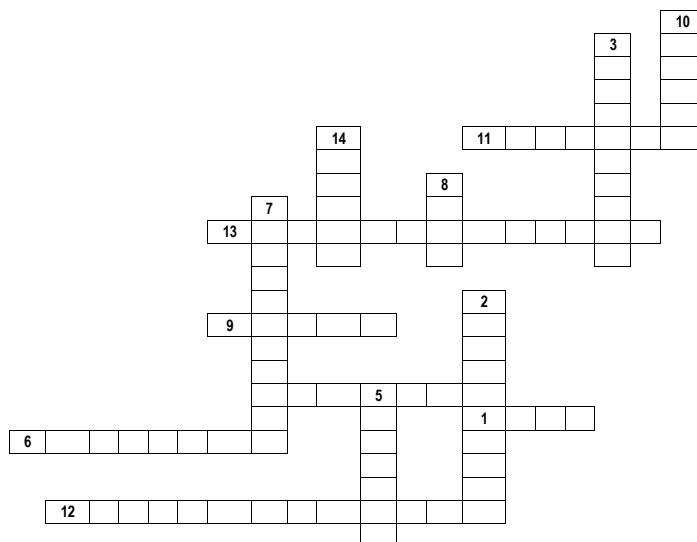
По горизонталі:

- 2. Ознака класифікації емоцій.
- 4. Афективний вияв негативних емоцій.
- 6. Конфліктний негативний емоційний стан, який виникає у зв'язку із крахом надій.
- 8. Вид фрустраційної емоції.
- 9. Вид комунікативної емоції.
- 11. Інтуїтивна попередня відповідь на поставлене питання.
- 14. Психічний процес свідомої та цілеспрямованої регуляції людиною своєї поведінки та діяльності.

По вертикалі:

- 1. Здатність вольовим зусиллям швидко піднімати активність до необхідного рівня.
- 3. Стан напруги при відчутті загрози чи перевантаженні.
- 5. Стійкий вияв підвищеного настрою.
- 7. Вид емоції очікування та прогнозування.
- 10. Специфічний вияв ворожості.
- 12. Практична реалізація моральних почуттів.
- 13. Вид інтелектуальних почуттів

Завдання 3. Розв'язати кросворд № 2

По горизонталі:

1. Сильний гнів.
4. Афективний вияв позитивних емоцій.
6. Стан, що виникає коли не можливо подолати причину фрустрації.
9. Вид інтелектуальних емоцій.
11. Переживання людиною життєвого сенсу, предметів і явищ, зумовлених відношенням їх властивостей до потреб суб'єкта.
12. Вміння особистості керуватися у своїх вчинках і поведінці стійкими переконаннями.
13. Вміння діяти відповідно із своїми задумами, не потрапляючи під вплив інших.

По вертикалі:

2. Ознака класифікації емоцій.
3. Зосередженість усіх думок, зусиль людини у напрямку обраної мети.
5. Загальний емоційний стан, фон перебігу психічних процесів та поведінки людини.
7. Вид емоції очікування та прогнозування.
8. Вид фрустраційної емоції.
10. Безпосереднє переживання, з якого формується ставлення.
14. Вольова дія, спрямована на досягнення суспільно значущої мети

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення емоцій.
2. Які є види емоцій?
3. Дайте визначення почуттів.
4. Які є види почуттів?
5. Чим характеризується стан афекту?
6. Чим відрізняється стрес від фрустрації?
7. Чим емоції відрізняються від почуттів?

Тема 5. Психологія юридичної праці

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

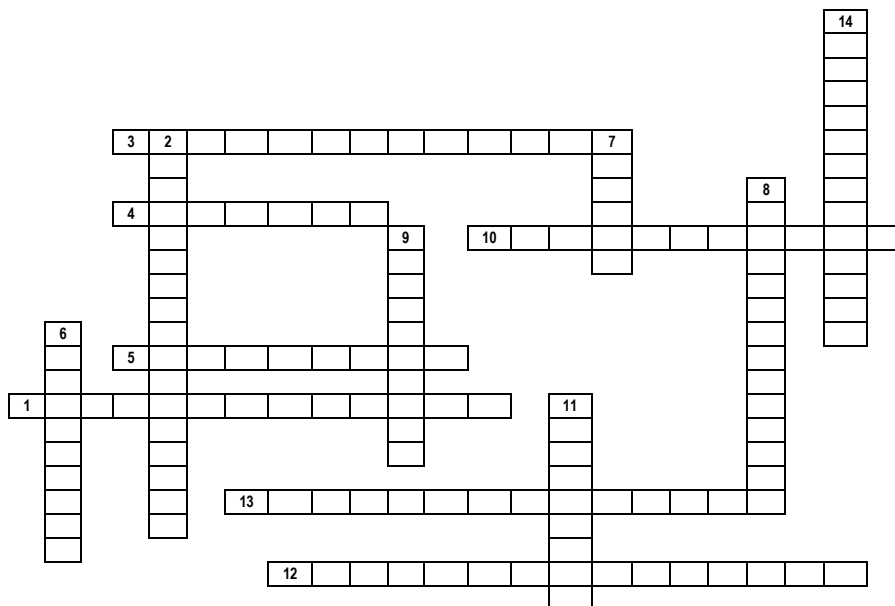
- 5.1. Предмет і завдання психології юридичної праці.
- 5.2. Соціально-психологічна характеристика діяльності юриста.
- 5.3. Професіограми юридичних професій.
- 5.4. Формування особистості юриста у вищому навчальному закладі.

Завдання 1. Оберіть вірну відповідь на питання тесту:

1. Що є предметом психології юридичної праці?
А) професійна діяльність юристів;
Б) загальні проблеми юридичної психології;
В) психічні закономірності правоохоронної діяльності;
Г) особистість працівника юридичної діяльності.
2. Що не є соціально-психологічними особливостями діяльності юриста?
А) нестандартний, творчий характер юридичної діяльності та владний, обов'язковий характер професійних повноважень посадових осіб правоохоронних органів;
Б) правова регламентація професійної поведінки, рішень, які приймаються працівниками правоохоронних органів, юридичними службами та іншими юристами, що професійно приймають участь у правовій діяльності;
В) екстремальний характер правоохоронної діяльності багатьох юристів, особливо тих, хто працює в органах суду, прокуратури, податковій службі та процесуальна самостійність;
Г) складна інтелектуальна юридична діяльність, комплекс вимог до особистості юриста, його підготовка та професіоналізм.
3. В якому із запропонованих варіантів наведено найбільш точне визначення юридичної професіограми?
А) узагальнена сукупність вимог до певної професії;

- Б) комплексне відтворення сторін юридичної діяльності;
В) узагальнена керівником юридичного відділу сукупність вимог до певної професії;
Г) узагальнена психологами сукупність вимог до певної професії;
4. Якого підструктурного елемента юридичної професіограми В.В.Романов не виділяв?
А) когнітивний;
Б) виховний;
В) навчальний;
Г) організаційно-управлінський.
5. Яка сторона юридичної професіограми полягає у застосуванні вольових дій із реалізації та перевірки робочих версій і планів?
А) соціальна;
Б) пошукова;
В) організаційна;
Г) посвідчувальна.
6. Яка сторона юридичної професіограми полягає у зібранні початкової інформації, необхідної для вирішення професійних завдань?
А) пошукова;
Б) соціальна;
В) комунікативна;
Г) реконструктивна.
7. Який із чинників професійної придатності обумовлений наявністю таких якостей особистості: розвинутий інтелект, широкий кругозір, ерудиція, творче мислення, розумова працездатність, кмітливість, прогностичні здібності, аналітичний склад розуму, активність та рухливість пізнавальних процесів?
А) високий рівень соціальної (професійної) адаптації;
Б) високий рівень інтелектуального розвитку, пізнавальна активність юриста;
В) комунікативна компетентність юриста;
Г) організаторські здібності юриста.
8. Які соціально-психологічні якості не відповідають екстремальному показнику правоохоронної діяльності прокурора, слідчого?
А) витривалість, високий рівень працездатності;
Б) нервово-психічна стійкість до стресу;
В) високий рівень інтелектуального розвитку;
Г) розвинуті адаптивні ознаки нервової системи.
9. Яку особливість правоохоронної діяльності характеризують такі соціально-психологічні якості як пізнавальна активність, високий інтелект, ерудиція, гнучкість та творчість мислення, розумова працездатність, допитливість?
А) правова регламентованість професійної поведінки;
Б) екстремальний показник правоохоронної діяльності;
В) нестандартний, творчий показник правоохоронної діяльності;
Г) процесуальна самостійність, персональна відповідальність.
10. Як називають знання особливостей юридичної діяльності, професійно необхідних та протипоказаних для неї якостей та ознак особистості спеціаліста?
А) профорієнтація;
Б) професійний відбір;
В) професійне виховання;
Г) професійне удосконалення.

Завдання 2. Розв'язати кросворд № 1

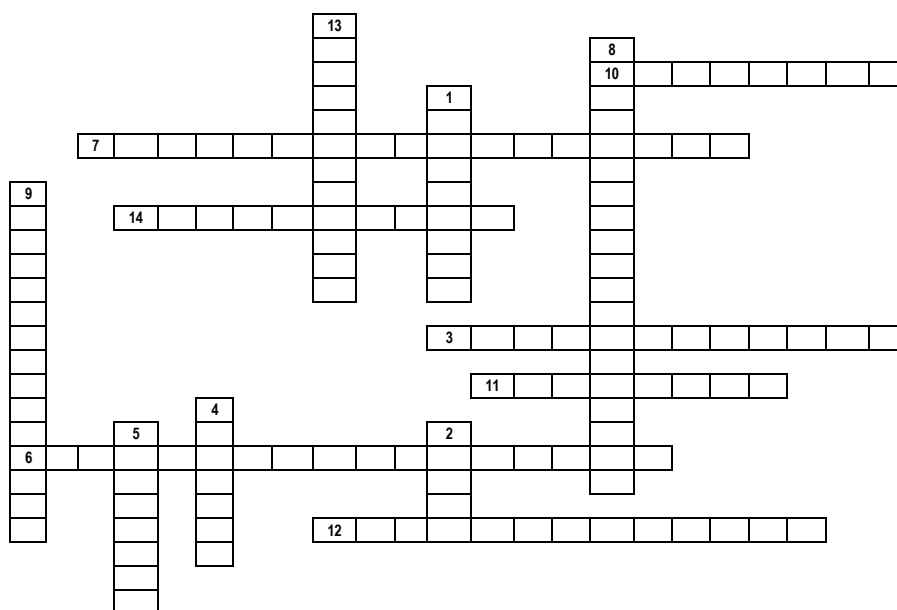
По горизонталі:

1. Одна із соціально-психологічних особливостей діяльності юриста.
3. Комплексне відтворення сторін діяльності, а також якостей особистості, які у ній реалізуються.
4. Юридична професія в якій яскраво проявляється пошукова діяльність.
5. Оформлення усієї інформації по справі у спеціальну, передбачену законом форму.
10. Одна із якостей особистості, що заважає ефективності комунікативного процесу.
12. Її високий рівень є показником соціальної (професійної) адаптації.
13. Одна із негативних якостей особистості, що характеризує екстремальний показник правоохоронної діяльності.

По вертикалі:

2. Характеристика правової діяльності працівників державно-правових структур.
6. Професійна непридатність юриста.
7. Замкнутість.
8. Позитивна якість організаторських здібностей юриста.
9. Розвинута адаптивна ознака нервової системи.
11. Чинник від якого суттєво залежить ефективність юридичної праці.
14. Один з етапів підготовки до юридичної діяльності.

Завдання 3. Розв'язати кросворд № 2

горизонталі:

3. Один із основоположних принципів правосуддя, який стосується діяльності посадових осіб правоохоронної діяльності.
6. Одна із якостей особистості, що суттєво заважає ефективності комунікативного процесу, знижує його результативність.
7. Одна із якостей особистості, що визначає професійну придатність юриста.
10. Одна із якостей особистості, що свідчить про когнітивну активність юриста.
11. Одна із якостей особистості, що впливає на формування високого рівня соціальної адаптації.
12. Її високий рівень є показником соціальної (професійної) адаптації.
14. Один з етапів підготовки до юридичної діяльності.

По вертикалі:

1. Одна із соціально-психологічних особливостей діяльності юриста.
2. Йому підпорядковується будь-який працівник юридичної діяльності.
4. Юридична професія в якій яскраво проявляється пошукова діяльність.
5. Оформлення усієї інформації по справі у спеціальну, передбачену законом форму.
8. Одна із якостей особистості, яка впливає на зниження рівня організаторських здібностей юриста.
9. Розвинута адаптивна ознака нервової системи.
13. Позитивна якість особистості, що характеризує нестандартний, творчий показник правоохоронної діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Що є предметом вивчення психології юридичної праці?
2. Поясніть зміст поняття «юридична професіограма».
3. Назвіть підструктури юридичних професіограм.
4. У чому полягає правова регламентація діяльності юриста?
5. Від яких чинників залежить ефективність юридичної діяльності?
6. Поясніть зміст поняття «профорієнтація».
7. Поясніть зміст поняття «професійний відбір».

Тема 6. Правова психологія

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

- 6.1. Психологія правової соціалізації особистості.
  - 6.1.1. характеристика стадій соціалізації особистості;
  - 6.1.2. особливості прояву процесу соціалізації із врахуванням КПК.

- 6.2. Асоціальні стереотипи поведінки.
- 6.2.1. характеристика асоціальних стереотипів поведінки;
- 6.2.2. система заходів, спрямованих на подолання асоціальних стереотипів поведінки.
- 6.3. Психологічні умови дієвості правових норм.
- 6.3.1. особливості формування правосвідомості;
- 6.3.2. характеристика правових норм.

Питання для самоконтролю

1. Що є предметом вивчення правової психології?
2. Дайте визначення поняття «соціалізація».
3. Дайте визначення поняття «правова соціалізація особистості».
4. Що впливає на формування правосвідомості?
5. Чим характеризується процес правосвідомості особистості?
6. Які існують асоціальні стереотипи поведінки?
7. Визначте психологічні умови дієвості правових норм.

Тема 7. Кримінальна психологія

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

- 7.1. Аналіз соціальних передумов протиправної поведінки;
- 7.1.1. психологічні особливості протиправної поведінки;
- 7.1.2. психологічні методи запобігання протиправній поведінці.
- 7.2. Біологічні передумови до протиправної поведінки.
- 7.2.1. теорія вродженого злочинця Ч. Ломброзо;
- 7.2.2. антропологічні теорії вродженого злочинця;
- 7.3. Проблема співвідношення соціального і біологічного при вивченні злочинної поведінки.
- 7.3.1. соціальні чинники злочинності;
- 7.3.2. біологічні чинники злочинності.

Питання для самоконтролю

1. Що є предметом вивчення кримінальної психології?
2. Які у кримінальній психології виділяють типи злочинців?
3. Які є соціальні передумови протиправної поведінки?
4. Проаналізуйте з погляду психології біологічні передумови до протиправної поведінки.
5. Проаналізуйте з погляду психології соціальні передумови до протиправної поведінки.
6. У чому основні причини співвідношення соціального і біологічного при вивченні злочинної поведінки?
7. Які існують теорії пояснення біологічних передумов протиправної поведінки?

Тема 8. Психологія слідчих дій

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

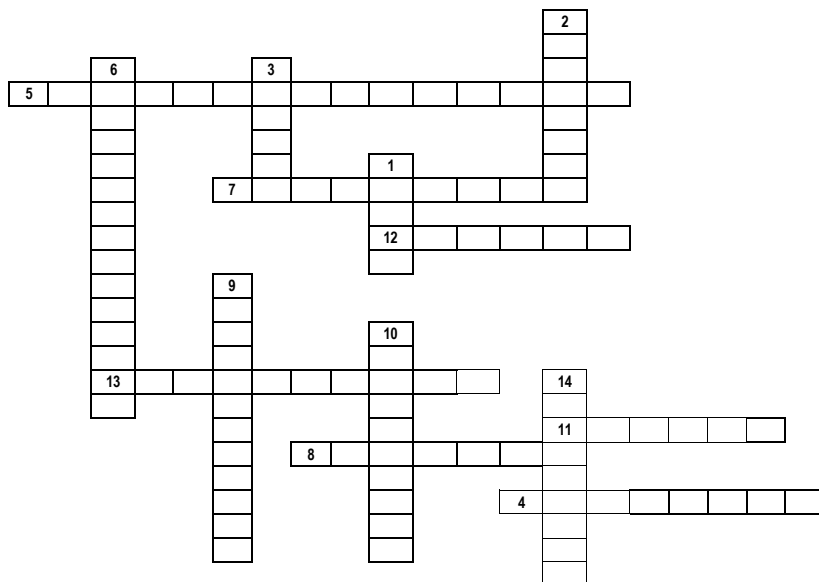
- 8.1. Психологічні особливості огляду місця події, обшуку і виїмки, впізнання.
- 8.1.1. характеристика огляду місця події як слідчої дії;
- 8.1.2. обшук, виїмка і впізнання як слідчі дії.
- 8.2. Психологічні особливості слідчого експерименту, перевірки показів на місці.
- 8.2.1. характеристика проведення слідчого експерименту;
- 8.2.2. характеристика перевірки показів на місці.
- 8.3. Особливості проведення судово-психологічної експертизи.
- 8.3.1. умови, за яких призначається судово-психологічна експертиза;
- 8.3.2. відмінності соціально-психологічної експертизи від соціально-психіатричної.

Завдання 1. Оберіть вірну відповідь на питання тесту:

1. Що є предметом вивчення правової психології?
  - А) право і мораль;
  - Б) закономірності психіки людини у галузі права;
  - В) механізм правового регулювання;

- Г) психологічні умови профілактичної діяльності у галузі судочинства.
2. Як називають процес та результат засвоєння особистістю культури суспільства?
- А) соціальна поведінка;
Б) соціальна роль;
В) соціалізація;
Г) правова соціалізація.
3. Соціальна роль – це ...
- А) засвоєння особистістю вимог суспільства;
Б) поведінка особистості у відповідності із її статусом у суспільстві;
В) підпорядкування нормам права;
Г) підпорядкування нормам групи.
4. За допомогою чого регламентується поведінка людей у групах;
- А) соціальні норми;
Б) виховання;
В) соціальний контроль;
Г) соціальна роль.
5. Якого способу засвоєння норм права і правових цінностей у процесі соціалізації особистості не існує?
- А) предметний;
Б) традиційний;
В) раціональний;
Г) пізнавальний.
6. Якого компоненту правосвідомості не існує?
- А) пізнавальний;
Б) емоційний;
В) поведінковий;
Г) навчальний.
7. Що є найвищим рівнем соціалізації особистості?
- А) саморозвиток;
Б) самоствердження;
В) самоактуалізація;
Г) самовпевненість.
8. Як називають залучення у ціннісно-нормативну систему особистості цінностей, що регулюються правом, формування у неї почуття соціальної відповідальності та єдності із правом?
- А) правомірна поведінка особистості;
Б) правова соціалізація особистості;
В) соціальний контроль;
Г) соціальні норми.
9. Що для соціалізованої особистості є найвищою моральною цінністю?
- А) соціалізація;
Б) правосвідомість;
В) право;
Г) правомірна поведінка.
10. На чому базується процес правового регулювання?
- А) співвідношення прав і обов'язків особистості та суспільства;
Б) правомірна поведінка.
В) правові норми;
Г) економічний і політичний розвиток суспільства.

Завдання 2. Розв'язати кросворд № 1

По горизонталі:

4. Вона в основі одного із способів засвоєння норм права і правових цінностей у процесі соціалізації особистості.

5. Одна із форм суспільної свідомості.

7. Одна із умовних якостей соціальної напруги (за Ю.В. Чуфаровським).

8. Він визначається умовами існування кожної соціальної спільності.

11. Один із мотивів правомірної поведінки.

12. Вони в основі когнітивного компонента правосвідомості особистості.

13. Недооцінювання цінності права.

По вертикалі:

1. Одна із форм соціального регулювання.

2. Соціальне підпорядкування нормам групи.

3. Вона формується у ситуаціях соціальної взаємодії, в яких відповідна поведінка заохочується чи карається.

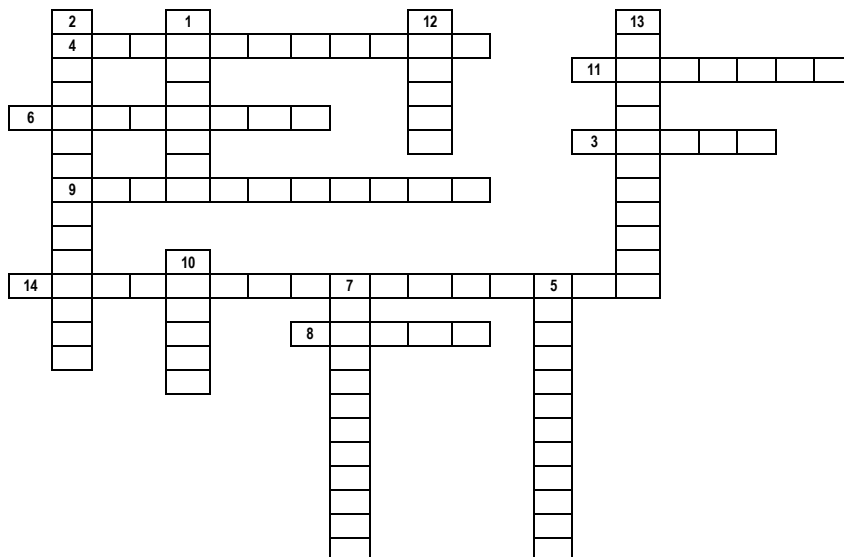
6. Найвищий рівень соціалізації особистості.

9. Беззаперечний результат правомірної поведінки.

10. Соціально-психологічна форма прояву ціннісних відносин.

14. Особистісний індивідуальний класифікативно-оціночний механізм, який визначає міру можливих відхилень від норм у різних ситуаціях.

Завдання 3. Розв'язати кросворд № 2

По горизонталі:

3. Багатогранне системне явище, яке забезпечує саморозвиток суспільства.
4. Через його правовий механізм здійснюється правовий вплив на особистість.
6. Один із чинників макросередовища, який впливає на формування правомірної поведінки.
8. Вона виступає носієм соціальних цінностей.
9. Проявляється у легковажному ставленні до вимог закону.
11. Один із психологічних мотивів правомірної поведінки.
14. Її сутність у співставленні вчинків людей із тим, як вони повинні діяти у певних умовах.

По вертикалі:

1. Одна з основних ознак цивілізації.
2. Правова психологія вивчає принципи її формування і розвитку, причини її реформації.
5. Процес і результат засвоєння особистістю культури суспільства.
7. Одна із умовних якостей соціальної напруги (за Ю.В.Чуфаровським).
10. Одна із форм регуляції поведінки у суспільстві.
12. Вони в основі когнітивного компонента правосвідомості особистості.
13. Соціально-психологічне явище, яке існує у кожній групі та впливає на процес правової соціалізації особистості.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «огляд місця події».
2. Дайте визначення понять «обшук».
3. Дайте визначення понять «віймка».
4. Дайте визначення поняття «впізнання».
5. Дайте визначення поняття «слідчий експеримент».
6. Дайте визначення поняття «судово-психологічна експертиза».
7. Що не є приводом для призначення судово-психологічної експертизи?

Тема 9. Психологія судової діяльності

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

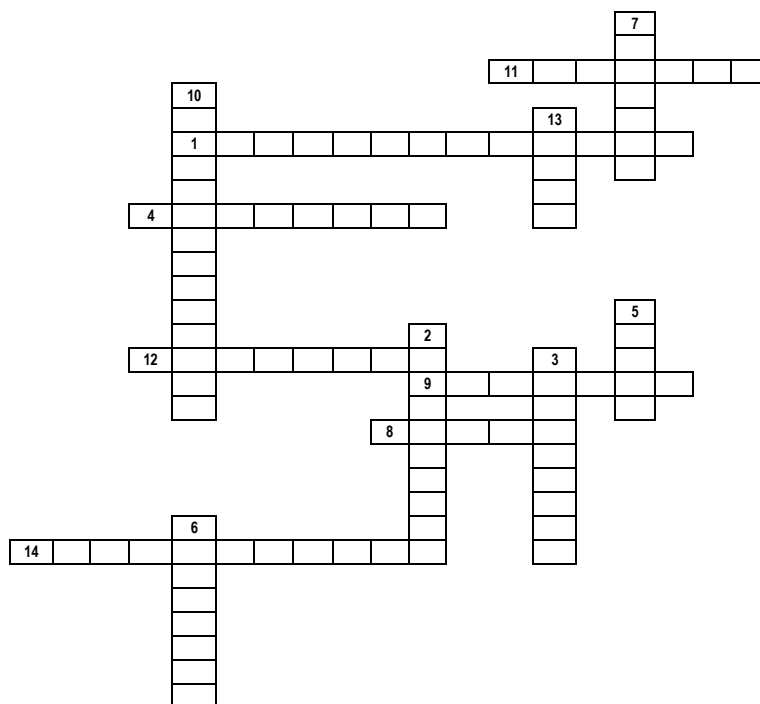
- 9.1. Психологія судді.
  - 9.1.1. Сторони професіограми діяльності судді.
  - 9.1.2. Вимоги до мовлення судді.
- 9.2. Психологія діяльності прокурора.
  - 9.2.1. Сторони професіограми діяльності прокурора.
  - 9.2.2. Вимоги до мовлення прокурора.
- 9.3. Психологія діяльності адвоката.
  - 9.3.1. Сторони професіограми діяльності адвоката.
  - 9.3.2. Вимоги до мовлення адвоката.

Завдання 1. Оберіть вірну відповідь на питання тесту:

1. Яка сторона діяльності суду полягає у тому, що на основі матеріалів попереднього розслідування всебічно аналізується подія?
  - А) пізнавальна;
  - Б) конструктивна;
  - В) комунікативна;
  - Г) виховна.
2. Що таке професійна спрямованість?
  - А) усвідомлення свого професійного обов'язку, який поєднується з високими етичними вимогами;
  - Б) сукупність моральних, інтелектуальних, характерологічних та психофізіологічних якостей особистості;
  - В) особливості прояву правосвідомості;
  - Г) нетерпимість до порушення вимог законності.

3. Які функції виконує мова судового спілкування?
- А) першочергова та другорядна;
  - Б) психологічна та соціальна;
  - В) пізнання, комунікативна, психічного впливу;
  - Г) конструктивна, комунікативна, психолого-педагогічна.
4. Як називають психологічні характеристики особистості підсудного та потерпілого?
- А) судово-психологічна експертиза;
  - Б) особистісні докази;
  - В) особова справа;
  - Г) матеріали по справі.
5. Яка якість мислення полягає в умінні аналізувати повідомлення, гіпотези, причини їх виникнення?
- А) критичність;
  - Б) цілеспрямованість;
  - В) мобільність;
  - Г) гнучкість.
6. Який вид діяльності адвоката полягає у плануванні стратегії для участі у процесі, реалізації методів та прийомів, вироблених практикою та професійним досвідом?
- А) комунікативна;
  - Б) організаторська;
  - В) виховна;
  - Г) пізнавальна.
7. Що є основним етапом діяльності адвоката?
- А) збирання необхідної інформації;
  - Б) встановлення психологічного контакту з обвинуваченим;
  - В) встановлення психологічного контакту із прокурором, суддею;
  - Г) виступ у суді.
8. Що не є об'єктом цивільних правовідносин?
- А) засоби виробництва, предмети споживання;
  - Б) будь-які матеріальні блага;
  - В) права особистості, її честь, гідність;
  - Г) сумніви з приводу правильності сприймання та відтворення обвинуваченим обставин, що цікавлять суд.
9. Що є умовою відповідальності за правопорушення?
- А) провина;
  - Б) докази по справі;
  - В) активна діяльність прокурора;
  - Г) конфліктна ситуація.
10. Що є предметом судово-психологічної експертизи?
- А) достовірність свідчень;
  - Б) будь-які питання юридичного змісту, які мають значення для встановлення істини у судочинстві;
  - В) достовірність мотивів та цілей злочинної поведінки;
  - Г) непатологічні психічні аномалії індивіда які мають значення для встановлення істини у судочинстві.

Завдання 2. Розв'язати кросворд № 1

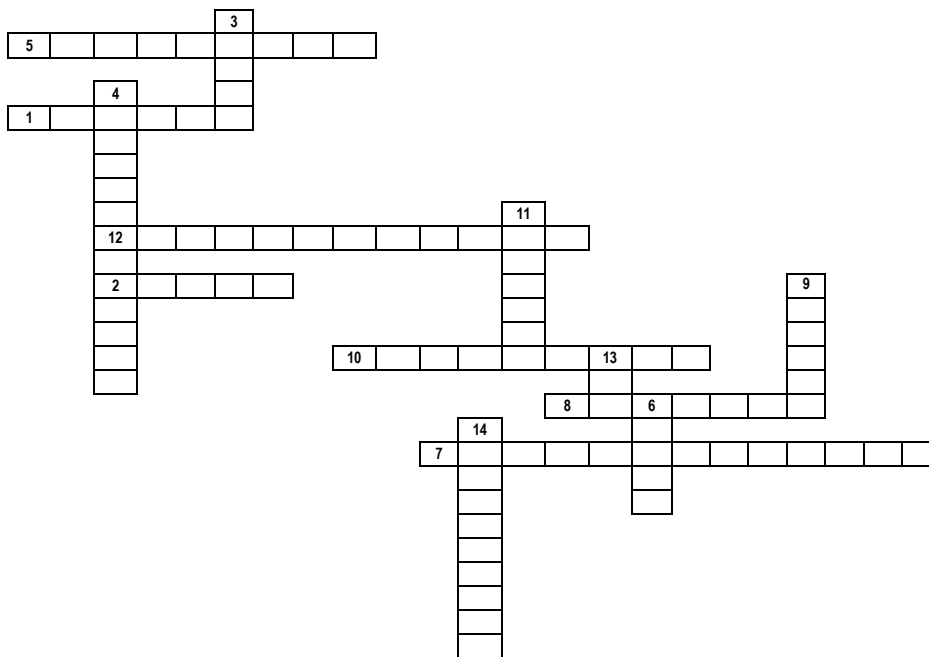
По горизонталі:

1. Одне із завдань правосуддя щодо злочинця.
4. Одна із важливих якостей характеру судді.
8. Його успішне проведення у залі судового засідання є проявом комунікативної культури судді, прокурора, адвоката.
9. Захисник.
11. Громадянин або юридична особа, що звертається за захистом своїх прав або інтересів у суд.
12. Спеціаліст який залучається до проведення комплексної судово-психолого-психіатричної експертизи.
14. Право яким може скористатися обвинувачений, після проведення судово-психологічної експертизи.

По вертикалі:

2. Його здійснює суд.
3. Форма прийняття суддею організаційного рішення.
5. Його аналіз та оцінка є центральною частиною судового виступу.
6. Державний обвинувач.
7. Важлива якість мислення прокурора.
10. Одна із важливих якостей характеру адвоката.
13. Він визначає права та обов'язки експерта-психолога.

Завдання 2. Розв'язати кросворд № 2

По горизонталі:

1. Вона сприймається судом лише як ймовірна істина, що обов'язково повинна перевірятися.
2. Ухвала суду.
5. Прокурор.
7. Важлива якість мислення прокурора.
8. Особа, професійним обов'язком якої є надання юридичної допомоги громадянам та організаціям.
10. Одна із важливих якостей характеру адвоката.
12. Спеціаліст який залучається до проведення комплексної судово-психолого-психіатричної експертизи.

По вертикалі:

3. Особистість, яка виконує головну роль у здійсненні функцій правосуддя.
4. Одна із важливих якостей характеру судді.
6. Перша частина виступу прокурора.
9. Він покладений законом на адвоката.
11. Особа, яка звертається у суд за захистом свого законного права або інтересу.
13. У його компетенції відхилити висновок експертів-психологів, якщо чітко обґрунтована мотивація.
14. Право яким може скористатися обвинувачений, після проведення судово-психологічної експертизи.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягають психологічні особливості діяльності прокурора?
2. У чому полягають психологічні особливості діяльності адвоката?
3. У чому полягають психологічні особливості діяльності судді?
4. Які психологічні вимоги до судової промови?
5. Назвіть типові помилки судових виступів.
6. У чому полягає комунікативна сторона діяльності прокурора, адвоката та судді?
7. У чому полягає організаторська сторона діяльності прокурора, адвоката та судді?

Тема 10. Психологічні основи допиту

Самостійну роботу з цієї теми слід будувати з урахуванням логічної структури її змісту за таким планом:

10.1. Психологія допиту потерпілого.

10.1.1. Особливості підготовки до допиту.

10.1.2. Особливості проведення допиту потерпілого.

10.2. Психологія допиту підозрюваного і обвинуваченого.

10.2.1. Особливості підготовки до допиту.

10.2.2. Особливості проведення допиту підозрюваного і обвинуваченого.

10.3. Психологія допиту свідків.

10.3.1. Особливості підготовки до допиту.

10.3.2. Особливості проведення допиту свідків.

Завдання. *Оберіть вірну відповідь на питання тесту:*

1. До якого виду обшуку відноситься обшук у приміщенні ?

- А) за послідовністю;
- Б) за способом організації;
- В) за тривалістю проведення;
- Г) за об'єктами пошуку.

2. Як називають спосіб приховування злочину, який передбачає створення хибних слідів для того, щоби спрямувати слідство на невірний шлях?

- А) інсценування;
- Б) маскування;
- В) фальсифікація;
- Г) приховування і знищення доказової інформації.

3. Психічний стан потерпілого, що передує злочину, здатний при певних обставинах...

- А) посилювати викривлення у показах по справі;
- Б) послаблювати викривлення у показах по справі;
- В) деталізувати викривлення у показах по справі;
- Г) концентруватися на деталях події.

4. Який різновид судового основного допиту припускає розповідь допитуваного у вільній формі?

- А) звичайний допит;
- Б) перехресний допит;
- В) шаховий допит;
- Г) простий допит.

5. Як називають психологічні характеристики особистості підсудного та потерпілого?

- А) судово-психологічна експертиза;
- Б) особистісні докази;
- В) особова справа;
- Г) матеріали по справі.

6. Якою має бути тривалість допиту дітей молодшого шкільного віку?

- А) не більше 20 хв.;
- Б) не більше 30 хв.;
- В) не більше 40хв.;
- Г) залежно від обставин справи.

7. Який психологічний стан, що формує мотиви поведінки підозрюваного, найбільшою мірою притаманний особам, які вперше здійснили злочин?

- А) сором за вчинене, докори сумління;
- Б) антипатія, неприязнь до слідчого;
- В) страх помсти співучасників;
- Г) страх позбавлення волі.

8. Як називають довільне, навмисне відновлення образів, яке досить часто супроводжується мимовільними, асоціативними спогадами?

- А) згадування;

- Б) відтворення;
  - В) слідча дія;
  - Г) допит.
9. До якого виду обшуку відноситься особистий обшук ?
- А) за послідовністю;
  - Б) за способом організації;
  - В) за тривалістю проведення;
  - Г) за об'єктами пошуку.
10. Хто проводить судово-психологічну експертизу ?
- А) слідчий;
  - Б) експерт-криміналіст;
  - В) спеціаліст-психолог;
  - Г) експерт-психіатр.

Питання для самоконтролю

1. У чому психологічні особливості допиту потерпілого?
2. У чому психологічні особливості допиту підозрюваного?
3. У чому психологічні особливості допиту обвинуваченого?
4. У чому психологічні особливості допиту свідків?
5. Які основні психологічні відмінності допиту свідка і обвинуваченого?
6. Які є психологічні прийоми викриття неправдивих свідчень?
7. Які є психологічні прийоми пригадування забутої інформації?

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів-оглядів. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за ustalеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів

Реферат, незалежно від теми, містить визначені реквізити: титульна сторінка встановленого зразка, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності). У вступі розкривається місце обраної теми в курсі адміністративного права та нормативне забезпечення теми. В основній частині розкривається суть обраної теми та аналізуються існуючі проблеми. В кінці реферату підводяться короткі підсумки викладеного дослідження.

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад [4, с.7].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см. Загальний обсяг реферату-огляду – від 10 до 15 сторінок формату А4.

1.5.2. Темі рефератів

1. Соціально-психологічні особливості ефективної правотворчості.
2. Психологія цивільного судочинства.
3. Судово-психологічна експертиза у цивільному судочинстві.
4. Психологія судової промови.
5. Соціально-психологічні особливості діяльності нотаріату.
6. Соціально-психологічні особливості діяльності юридичних консультацій.
7. Аналіз психологічних, генетичних та соціальних чинників злочинної поведінки.
8. Психологія злочинної агресії.
9. Психологічний аналіз особистості злочинця.
10. Типологія злочинних груп.
11. Психологія потерпілого.
12. Психологія злочинного діяння.

13. Психологічні особливості тероризму.
14. Психологічні особливості серійних вбивць.
15. Психологічні особливості підозрюваного, потерпілого та свідків.
16. Психологія окремих слідчих дій.
17. Психологічні особливості допиту.
18. Психологія особистості, яка відбуває покарання.
19. Психологічний аналіз колективу засуджених.
20. Психологічна характеристика звільненого до умов життя на волі.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного заліку.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Донауковий етап розвитку психології.
2. Науковий етап розвитку психології.
3. Психоаналіз.
4. Біхевіоризм.
5. Гуманістична психологія.
6. Гештальт-психологія. Когнітивна психологія.
7. Предмет і завдання психології. Зв'язок психології з іншими науками.
8. Галузі психології.
9. Історія розвитку професійної психології.
10. Предмет і завдання професійної психології.
11. Методи психології загальної і професійної.
12. Спілкування: його мета, засоби, функції, структура та види.
13. Вербальні засоби спілкування. Особливості публічного виступу.
14. Невербальні засоби спілкування, їх класифікація.
15. Ділове спілкування.
16. Культура спілкування.
17. Поняття про конфлікт. Класифікація конфліктів.
18. Внутрішньоособистісний конфлікт як розв'язання проблемних питань особистості.
19. Міжособистісний конфлікт як найпоширеніший тип конфлікту.
20. Характеристика сімейних конфліктів.
21. Поняття про особистість. Індивід. Індивідуальність.
22. Структура особистості: психічне, біологічне та соціальне.
23. Основні підходи до опису особистості.
24. Характеристика розвитку особистості.
25. Періодизація розвитку особистості.
26. Мотивація діяльності і поведінки особистості.
27. Загальна характеристика темпераменту. Характеристика типів темпераменту.
28. Характер. Акцентуації характеру.
29. Відчуття, види та властивості.
30. Сприйняття, види та властивості.
31. Пам'ять, характеристика видів. Розвиток пам'яті.
32. Мислення, його види та стилі. Розвиток мислення.
33. Предмет юридичної психології та її завдання.
34. Історичний розвиток юридичної психології (розвиток юридичної психології у Західній Європі, Росії і Україні).
35. Стилi вирішення конфліктів.
36. Характеристика емоцій.
37. Ознаки і види емоцій та почуттів.
38. Конфліктні емоційні стани (стрес, афект, фрустрація).
39. Почуття. Характеристика видів.
40. Загальні закономірності емоцій і почуттів.

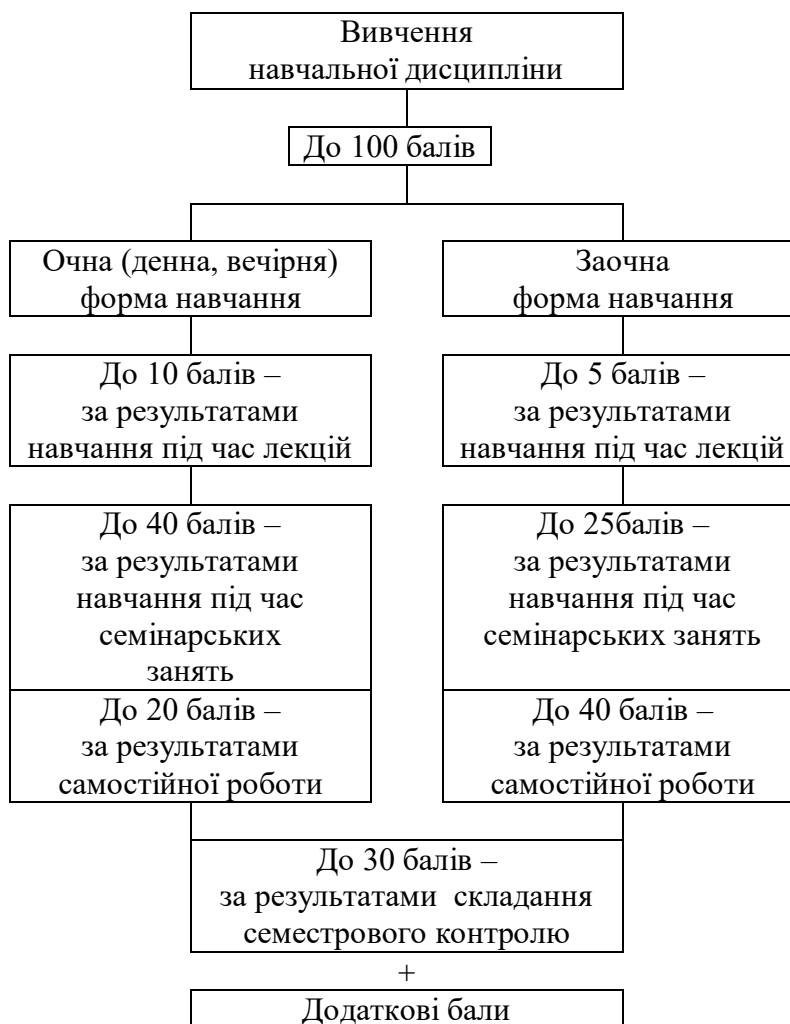
41. Психологічна характеристика юридичної праці.
42. Професіограми юридичних професій.
43. Особливості формування особистості юриста у ВНЗ.
44. Предмет і завдання правової психології.
45. Правова соціалізація.
46. Правова десоціалізація особистості.
47. Правова соціалізація і правослухняна поведінка.
48. Правосвідомість і відповідальність особистості.
49. Психологічні умови дієвості правових норм.
50. Предмет і завдання кримінальної психології.
51. Психологія злочинної агресії.
52. Психологічні особливості окремих категорій злочинців.
53. Психологія злочинного діяння.
54. Психологічні особливості неповнолітніх правопорушників.
55. Соціально-психологічна характеристика злочинної поведінки неповнолітніх.
56. Мотивація насильницьких та корисливих злочинів.
57. Соціально-психологічні основи профілактики правопорушень неповнолітніх.
58. Психологічні особливості особистості засудженого.
59. Класифікація груп засуджених.
60. Основні засоби виховання і перевиховання засуджених.
61. Психологічна характеристика адаптації звільненого до умов життя на волі.
62. Психологія огляду місця події. Психологія обшуку і виїмки.
63. Психологія впізнання. Психологія слідчого експерименту.
64. Психологія перевірки показів на місці.
65. Судово-психологічна експертиза.
66. Психологічна характеристика судової діяльності.
67. Психологія судді, психологія діяльності прокурора й адвоката.
68. Психологія допиту потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого та свідків.
69. Психологічні особливості допиту неповнолітніх.
70. Психологія очної ставки.
71. Психологічні особливості цивільного судочинства.
72. Особливості цивільно-правового регулювання.
73. Психологічна характеристика цивільного процесу.
74. Психологічні особливості діяльності господарського суду.
75. Предмет і завдання виправної психології.

1.6.2. Приклад залікового білету

1. Структура особистості: психічне, біологічне та соціальне.
2. Типологія злочинних груп.
3. Вирішіть тестові завдання.
  1. В якому із запропонованих варіантів наведено найбільш точне визначення юридичної професіограми?
    - А) узагальнена сукупність вимог до певної професії;
    - Б) комплексне відтворення сторін юридичної діяльності;
    - В) узагальнена керівником юридичного відділу сукупність вимог до певної професії;
    - Г) узагальнена психологами сукупність вимог до певної професії;
  - ....
  5. Соціальна роль – це ...
    - А) засвоєння особистістю вимог суспільства;
    - Б) поведінка особистості у відповідності із її статусом у суспільстві;
    - В) підпорядкування нормам права;
    - Г) підпорядкування нормам групи.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 15 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій														
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
1.	Денна	12	1,0	1,5	2,5	3,5	4,0	5,0	6,0	6,5	7,5	8,5	9,0	10,0			

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських занять, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з таблицею 4.2. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 10 семінарських занять.

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	8 тем	Номер теми								Усього балів	
		1	2	3	4	5	6	7	8		
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	2	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	4								4	
	Усього балів									20	

3. Рекомендовані джерела

Тема 1

1. Андросюк В.Г. Юридична психологія: підручник [для студ. юрид. вищ. навч. закладів] / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєв Л.Ю., К.: Центр навчальної літератури, 2009, 360 с.
2. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Юрид. лит., 2009, 464 с.
4. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.
5. Жуков С.М. Історія психології: навч. посіб. / С.М.Жуков, Т.В. Жукова, К.: Центр навчальної літератури, 2016, 224 с.
6. libfree.com/174602857-psihologiyazagalna_psihologiya__maksimenko_sd_.

Тема 2

1. Андросюк В.Г. Юридична психологія: підручник [для студ. юрид. вищ. навч. закладів] / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєв Л.Ю., К.: Центр навчальної літератури, 2009, 360 с.
2. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Юрид. лит., 2009, 464 с.
4. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.
5. Еникеев М.И. Общая и юридическая психология: учебник [для студ. вузов]: в -2-х т., М.: Юрид. лит., 2014, 512 с.
6. libfree.com/109995647-psihologiyazagalna_psihologiya__sergyeyenkova_op.

Тема 3

1. Андросюк В.Г. Юридична психологія: підручник [для студ. юрид. вищ. навч. закладів] / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєв Л.Ю., К.: Центр навчальної літератури, 2009, 360 с.
2. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.
3. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник, К.: «Центр учбової літератури», 2017, 968 с.
4. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.
5. Еникеев М.И. Общая и юридическая психология: учебник [для студ. вузов]: в -2-х т., М.: Юрид. лит., 2014, 512 с.
6. libfree.com/109995647-psihologiyazagalna_psihologiya__sergyeyenkova_op.

Тема 4

1. Андреева Г.М. Социальная психология: учебник [для студ. вузов], М.: МГУ, 2016, 432 с.
2. Бороздина Г.В. Психология делового общения: учебник [для студ. вузов], М.: ИНФРА – М., 2013, 295 с.
3. Карнеги Д. Как завоевать друзей или оказывать влияние на людей / Дейл Карнеги; пер. с англ. В. Ковальова, СПб: Питер, 2015, 422 с.
4. Ломов Б.Ф. Проблема общения в психологии: монография, М.: Наука, 2014, 264 с.
5. Меграбян А. Психодиагностика невербального поведения, СПб.: Речь, 2018, 256 с.
6. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб., К.: Академвидав, 2016, 278 с.

Тема 5

1. Бороздина Г.В. Психология делового общения: учебник [для студ. вузов], М.: ИНФРА – М., 2013, 295 с.
2. Карнеги Д. Как завоевать друзей или оказывать влияние на людей / Дейл Карнеги; пер. с англ. В. Ковальова, СПб: Питер, 2015, 422 с.
3. Ломов Б.Ф. Проблема общения в психологии: монография, М.: Наука, 2014, 264 с.
4. Меграбян А. Психодиагностика невербального поведения, СПб.: Речь, 2018, 256 с.
5. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб., К.: Академвидав, 2016, 278 с.
6. Щёкин Г.В. Как читать людей по их внешнему облику, К.: Украина, 2013, 239 с.

Тема 6

1. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.
2. Ломов Б.Ф. Проблема общения в психологии: монография, М.: Наука, 2014, 264 с.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: посіб., К.: Академвидав, 2015, 446 с.
4. Пірен М.І. Основи конфліктології: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл., К., 2017, 278 с.
5. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб., К.: Академвидав, 2016, 278 с.
6. Чмут Т.К. Культура спілкування: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.], Хмельницький: ХІРУП, 1999, 358 с.

Тема 7

1. Анцупов А.Я. Конфликтология: учебник [для студ. вузов] / А.Я. Анцупов А.И. Шипилов, К., 2017, 453 с.
2. Ломов Б.Ф. Проблема общения в психологии: монография, М.: Наука, 2014, 264 с.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: посіб., К.: Академвидав, 2015, 446 с.
4. Пірен М.І. Основи конфліктології: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл., К., 2017, 278 с.
5. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: навч. посіб., К.: Академвидав, 2016, 278 с.
6. Чмут Т.К. Культура спілкування: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.], Хмельницький: ХІРУП, 1999, 358 с.

Тема 8

1. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: учебник [для студ. вузов], М.: МГУ, 2015, 688 с.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник, К.: «Центр учбової літератури», 2017, 968 с.
3. Дуткевич Т.В. Загальна психологія: конспекти лекцій: навч. посіб., Кам.-Подільський, 2012, 96 с.
4. Максименко С.Д. Общая психология: учебник [для студ. вузов], К.: «Ваклер», 2018, 220 с.
5. Психологія: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. Ю.Л. Трофімова, К.: Либідь, 2011, 386 с.
6. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер; пер. с англ. С. Меленевская, Д. Викторова, СПб, 2018, 490 с.

Тема 9

1. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник, К.: «Центр учбової літератури», 2017, 968 с.
2. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.
3. Дуткевич Т.В. Загальна психологія: конспекти лекцій: навч. посіб., Кам.-Подільський, 2012, 96 с.
4. Кинякина О.Н. Мозг на 100%. Ителлект. Память. Креатив. Общение. Интенсив-тренинг по развитию суперспособностей / О. Кинякина, Т. Захарова, П. Лем. – 2-е изд., улучш. и

доп. – М.: Эксмо, 2015, 848 с.

5. Максименко С.Д. Общая психология: учебник [для студ. вузов], К.: «Ваклер», 2018, 220 с.

6. Психологія: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. Ю.Л. Трофімова, К.: Либідь, 2011, 386 с.

Тема 10

1. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Юрид. лит., 2009, 464 с.

2. Варій М.Й. Загальна психологія: підручник, К.: «Центр учбової літератури», 2017, 968 с.

3. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.

4. Еникеев М.И. Общая и юридическая психология: учебник [для студ. вузов]: в -2-х т., М.: Юрид. лит., 2014, 512 с.

Максименко С.Д. Общая психология: учебник [для студ. вузов], К.: «Ваклер», 2018, 220 с.

5. Психологія: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. Ю.Л. Трофімова, К.: Либідь, 2011, 386 с.

6. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Новый Юрист, 2018, 448 с.

Тема 11

1. Андросюк В.Г. Юридична психологія: підручник [для студ. юрид. вищ. навч. закладів] / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьев Л.Ю., К.: Центр навчальної літератури, 2009, 360 с.

2. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.

3. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.

4. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Юрид. лит., 2009, 464 с.

5. Еникеев М.И. Общая и юридическая психология: учебник [для студ. вузов]: в -2-х т., М.: Юрид. лит., 2014, 512 с.

6. Жалинский А.Э. Основы профессиональной деятельности юриста, Смоленск, 2011, 234с.

Тема 12

1. Андросюк В.Г. Юридична психологія: підручник [для студ. юрид. вищ. навч. закладів] / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьев Л.Ю., К.: Центр навчальної літератури, 2009, 360 с.

2. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.

3. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.

4. Еникеев М.И. Общая и юридическая психология: учебник [для студ. вузов]: в -2-х т., М.: Юрид. лит., 2014, 512 с.

5. Коновалова В.Е. Правовая психология: учебн. пособ., Харьков: «Консум», 2017, 160 с.

6. Коновалова В.О. Юридична психологія: підручник / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько, К.: Знання, 2018, 340 с.

Тема 13

1. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.

2. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.

3. Бэррон Р. Агрессия / Р. Бэррон, Д. Ричардсон, СПб.: Изд-во «Питер», 2018, 453 с.

4. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Юрид. лит.,

2009, 464 с.

5. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко, Ужгород, 2012, 134 с.

6. Психология террористов и серийных убийц: хрестоматия, Мн.: Харвест, 2018, 400 с.

Тема 14

1. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.

2. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.

3. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.

4. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко, Ужгород, 2012, 134 с.

5. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Новый Юрист, 2018, 448 с.

6. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М., 2015, 385 с.

Тема 15

1. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.

2. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.

3. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.

4. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко, Ужгород, 2012, 134 с.

5. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Новый Юрист, 2018, 448 с.

6. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М., 2015, 385 с.

Тема 16

1. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.

2. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.

3. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.

4. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко, Ужгород, 2012, 134 с.

5. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Новый Юрист, 2018, 448 с.

6. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М., 2015, 385 с.

Тема 17

1. Андросюк В.Г. Юридична психологія: підручник [для студ. юрид. вищ. навч. закладів] / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєв Л.Ю., К.: Центр навчальної літератури, 2009, 360 с.

2. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.

3. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів внз, К.: КНТ, 2012, 586 с.

4. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко, Ужгород, 2012, 134 с.
5. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Новый Юрист, 2018, 448 с.
6. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М., 2015, 385 с.

Тема 18

1. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.
2. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.
3. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів вчз, К.: КНТ, 2012, 586 с.
4. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко, Ужгород, 2012, 134 с.
5. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Новый Юрист, 2018, 448 с.
6. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М., 2015, 385 с.

Тема 19

1. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В., Харьков: «Консум», 2019, 360 с.
2. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб., Львів: «Новий Світ-2010», К.: «Каравела»; 2012, 376 с.
3. Гуменюк О.Г. Психологія загальна і професійна: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів вчз, К.: КНТ, 2012, 586 с.
4. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко, Ужгород, 2012, 134 с.
5. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М.: Новый Юрист, 2018, 448 с.
6. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов], М., 2015, 385 с.

Розробник навчально-методичних матеріалів:

Викладач дисципліни – доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, кандидатка психологічних наук, доцентка

_____ О.Г. Гуменюк

_____ 2020 року

Обліковий обсяг – 2 ум.др.ар

